GABRIELIS HARVEII RHETOR,

Vel duorum dierum Oratio, De Natura, Arte, & Exercitatione Rhetorica.

Ad suos Auditores.

LONDINI,
Ex Officina Typographica
Henrici Binneman.

ANNO. 1577.

GABRIEL HARVEIVS
S.D. Bartholomæo Clerco,
Doctori Iureconsulto, & Oratori clarissimo.

CICERONIANVS nuper meus, Ornatissime Clerce, in G. Leuini nomine pervulgatus apparuit, amicissimi, atque optimi hominis, & Ciceroniani, cùm opinione mea, tum aliorum iudicio, propemodum singularis. Rethorem verò typis propediem editurus, non illum quidem satis comptum, atq; concinnum, fateor, sed tamen Rhetorem (sic enim nominare placuit) cui eum viro potius addicam, quàm B. Clerco, id est Rhetori, (vt cætera ingenij, doctrinæq; ornamenta taceam) præcellenti, & planè, vt Græcè dicam, ἐντοπιωτάτῳ, non reperio. Offerebant quidem sese Cantabrigienses multi, Oxonienses nonnulli, de Eloquentia præclarè meriti, quorum etiam mihi erat periucunda certè Memoria: sed vis ingenuè apud te dicam, quod hic sæpe apud meos familiares soleo, verè possum apud omnes? Quæso, vt bona liceat cum venia tua. Memini B. Clercum, cùm Rhetoricæ apud nos Professor Academicus, credo iam abhinc annis tresdecim, aut quatuordecim esset, tanta cum nominis sui laude, atque gloria, impositum sibi munus procurasse, vt ad eam provinciam & natura factus, & arte limatus, & vsu quodam perpolitus existimaretur. Factus deinde ex Academico Aulicus, tam disertè Castilionis, elegantissimi scriptoris Aulicum, & tam enucleatè ex Italico in Latinum convertit, (opus vtiq; Regium & Augustissimæ Principi, at potius Heroidi consecratum) vt non iam Harvei laudationem, minutissimi Rhetoris, exspectare debeat, sed iampridem sit à duobus Nobilissimis, Magnificentissimisq; Dominis, Oxoniensi, & Buckhurstio, Aulicis, vel ad ipsam illam Castilionis singularem Ideam perfectissimis, atq; optimis, duobusq; cùm doctissimis viris, tum etiam hominibus disertissimis, Caio, atque Bingo, non solum illustri gratia exceptus, sed quadam insigni commendatione, atque publico testimonio honestatus. Vidit exinde Galliam, ibiq; est à celeberrimis quibusdam, florentissimisq; Academijs, exceptus perhonorificè: atq; eiusdem illius Eloquentiæ, non modò Iurisprudentiæ

tiæ nomine, singulari laude, oblatis etiam honorum Academicorum insignibus, & stipendijs, decoratus. Post, domum, abhinc annis ferè quinq; reuersus, Cantabrigiam illico, vti Matrem indulgentissimam pius filius, reuisit, perorauit, disputauit, in Doctorum iuris Ciuilis Collegium, summa totius Academiæ celebritate, cooptatus est: Nihil eo fingi poterat ἐυτοξικώτερον. Quàm nollem hæc de te apud te: & tamen plura vellem apud alios. Nil dico de Fideli subdito, breui illo quidem spacio, perquam, vt mihi videbatur, artificiosè conscripto. Taceo cætera. Longum enim esset, hærere in singulis: & hîc malo nimium mihi parcus videri, quàm tibi nimium prodigus. Quid vis amplius? Si Leuino meo, Ciceronianus noster congruebat (congruebat autem homini cum primis Ciceroniano, vt opinor, maximè) clarum est, Rhetorem Clerco, vtpote homini Natura, Arte, Exercitatione, omni modo planè Rhetori, & meis vndiq; instrumentis, tanquam Eloquentiæ armis, munito atq; tecto, non dico conuenire, sed deberi. An tu quæso igitur, à Leuino tuo, inquies, ita Clercum distinguis, vt à perfecto Ciceroniano, istum, quem informas, semidoctum Rhetorem? Siccine mecum agis, Harueie, & huc tua denig; euadit tam honorifica Præfatio? Quî potest, optime Clerce, nisi te velim vna laude ornatum, pluribus, peræquè debitis, spoliare: & tanquam vinum perdere, infusa aqua, vt ille apud Homerum πολύμητις? Nec verò est, quòd magnoperè tacitas extimescam cogitationes tuas, cuius perurbana humanitas, cum mihi priuatim cognita (fatendum est enim) tum satis omnibus perfecta est. Præsertim cùm & ipse tuas laudes cum alijs libentissimè communicare soleas, excellentibus viris, & qui vnam tibi virtutem, eamq; perfectam tribuit, non modo non adimat reliquas, sed tacitè quodammodo vel omnes ascribat, vel certè plures. Ciceronianum igitur definiui eum, qui sit cunctis ferè M. Tullij, aliorumq; insignium Oratorum artibus, literis, cognitione multiplici atque varia, exquisitis virtutibus, amplissimis in omni humanitatis, vrbanitatisq; genere, præconijs cumulatus, non modo Eloquentiæ præcultus ornamentis: idemq; mihi fermè videtur, Ciceronianum esse, quod Ciceroni, esse Oratorem. Rhetorem autem eum in præsenti appello, qui, Natura duce, Comite Vsu, velut altera Natura, ita dicendi præcepta, omnemq; rationem, atque institutionem calleat, vt ornatè, copioseq; possit & scribere, & dicere, eaq; Arte excellat, quæ Rhetoricæ peculiari nomine insignita, inter septem numeratur. Ac illi quidem varias, ac propè infinitas artes, disciplinasq; attribui: hunc vnius doctrinæ legitimis cancellis circumscribo: cuius qui absolutam

adeptus

adeptus Scientiam eſt, ſatiù antè ad dicendum Habilis, poſt Vſu promptus, cum Rhetorem ſentio, & quidem præcellentem, nominandum. Atq; hæc verbi propria, & genuina vis exiſtimanda eſt: tametſi latiùs interdum manare, & in plures idem artes nonnunquam diffundi, non ignorem. Itaq; ſumma erit hæc. Ciceronianum edituro, Leuinus noſter in mentem veniebat, cuius ego amicitiam, atq; familiaritatem in maximis fortunæ bonis ſemper poſuiſſem, & qui Ciceronis mihi Oratorem, hoc eſt, vt ego quidem interpretor, Ciceronianum, accuratè aliquot antè annis eſſet interpretatus, iamq; prope perfectus Ciceronianus (quid enim dicam, Orator? idem eſt vtrunq;) videretur. De Rhetore autem perualgando, nõ ita multò pòſt cogitanti, ſtatim mihi Clerctus, quaſi ante oculos poſitus, ſeq; mihi obuiam ferens, occurrebat: non ille quidem tantùm Rhetor, (es enim profectò etiam Ciceronianus: & ipſe in ſalutatione poſui, Oratori) ſed tamen Rhetor eximius, & dicendi artifex pænè ſingularis. Cuiſi meum iſtum ita Rhetorem probauero, vt Leuino nuper Ciceronianum probaui (quod minimè herclè diffido, quantum quidem ad rem attinet) de cæterorum ego ſiue iudicijs, ſiue praiudicijs non nimiùm laborabo. Ac tantum abeſt, mihi crede, vt ab eis metuam, quibus tu ſcitè, in illa eleganti ad Buchurſtium Epiſtola, Nizoliſtarum nomen inuris, vt, ſi qui tales cum ſuis Nizolijs, ac Theſauris accurrerint, eos putem ferè in Abecedarijs, quos vocant, puſionibus, & quaſi in infima Grammatiſtarum claſſe numerandos. VALE: Et G. Haruetium ad eorum numerum aſcribe, qui tuæ ſunt cùm incolumitatis cupidiſſimi, tum etiam ſtudioſiſſimi dignitatis. Datum Cantabrigiæ, ex Aula Pembrochiana. IIII. Calendas Sextiles. 1577.

B. CLERCVS G. HARueio Cantabrigiensi, Rhetoricæ artis Professori eloquentissimo, parem Salutem optat.

VSTICANTI mihi nuper Mitchamiæ, quasi in Tusculano meo, Harueie optime, incidit fortè fortuna in manus, politissimè fabricatus Rhetor *tuus. Quem etsi multis alijs conuenientius, quàm mihi, dicare potuisses: cui Bartolus, & Baldus, omnes eloquētiæ neruos, (si qui vnquam fuerunt) aliquot ante annis præciderunt: cuiq; seria negotia taciturnos, plumbeos, & melãcholicos spiritus quotidiè ingenerant potiùs vt cogitare prudenter, quàm politè eloqui desiderem (si id consequi possem:) agnosco tamen facilè, & in optimam partem voluntatẽ tuam: Iudicium verò, & in* Ciceroniano *tuo, & in* Rhetore *fingendo, præsertim in illa tua ætate, ego (qui nihil auribus dare soleo) suspicio valdè, & admiror. In quibus inter cætera nonnulla, hoc vnum maximè placet, in Rhetore præsertim tuo, quòd, cùm multos scriptores percurreris, multos euolueris, multa ex eisdem delibaueris: candidam, & synceram de vniuersis sententiam tuleris: nec illu, à quibus flores, & fructus collegeris (quæ quidam faciunt, dũ vlus sapere volunt, quàm pectorum angustiæ patiuntur) melius loco, veneniõ aliquod, aut verbi virulentiam suffuderis. Hoc ex ea re capies commodi, vt tua in posterum scripta, eodem candore ab alijs perlegantur. Multa sunt præterea in tuis Orationibus, quæ mihi magnopere arrident: nempe verborum volubilitas: sententiarum concinnitas: styli suauitas fluens, & prope incredibilis. In hoc extremo* Rhetor *tuus,* Ciceroniano *tuo par, aut forsitan superior etiam sit: nisi me, vel tui amor, nuperrimè post visum* Rhetorem *ingenitus, vel meum ipsius iudicium fefellerit. Quod nunc ad te non scriberem: qui tua omnia satis iusta statera librata habes: nisi vt tibi persuadeam, nouum tibi quotannis opus aggrediundum esse, insistendumq;, atq; adeo instandum in eo quo cœpisti, fœlici cursu: quia ea ferè præstantiora sunt, quæcunq; sunt posteriora, & diligentiùs cogitata: animis scilicet nostris studio, vsu, iudicio, magis, magisq; indies confirmatis. Et quanquam in tuis scriptis, nihil vnquam viderim, quod non satis limatum industria, iudicioq; etiam perfectum sit (nisi ipse minus iudicare possim, qui hæc scribam:)*

bam:) hortarer tamen, aut potius rogarem impensè, vt aliquando Bingum vestrum, eundemq; vestrum, exactissimo iudicio virum, inuisas. Ille te, tuosq; libros, (quos fore spero prope infinitos) qua est humanitate, perbenignè accipiet: eosq; non solùm laude debita celebrabit, (quod est à laudato viro, instar trophæi) verum etiam sua censura & iudicio sic excolet, vt, etiamsi emendatione, & diligentiore trutina non indigeant, virtutem tamen aliquam, vel ipso illius contactu, & aspectu accepisse, tibi videantur. Hic ego te iam nunc aliud non hortor, quàm id, quòd ipse hodie facerem in Græcis, Latinis, & Philosophicis, si me meæ vitæ rationes adhuc in Academia Cantabrigiensi agere paterentur. Nihil est, quod magis deleãt, quã quòd solus studuerim, solus legerim, solus scripserim, solus libros ediderim. Permagni interest, habere quicum communices tua, & alterius consilium audire, etiam illius, qui minus fortasse sapit, quàm tu: quia plus vident oculi, (quod in Prouerbio est) quàm oculus: & in sua quisque prole occæcatus est. Vide, quàm te amare incipiam, mi Harueie, qui tibi, in ipsis amicitiæ initijs, tam confidenter, & ex animo consulam. Sed quid non ego mihi de te polliceor, qui nihil de te merito, Rhetorem tuum, tam eloquentem, tamq; omnibus numeris absolutum dicauerim? In cuius fronte, (qui tuus amor est) tot meæ laudes sunt, quot nec ego vnquam agnoscam, (nisi me fortè nescia) nec vnquam in lucem prodire paterer: nisi etiam, atq; etiam erubescere potius mallem, quàm delicatissimis tuis scriptis vim inferre: eorumq; fructu alios priuare. Ego certe, si aliquo numero inter Oratores sim, aut vnquam fuerim (quod verè, aut saltem verecundè fateri non possum) id non multa, sed multum legendo consecutus sum. Certis me semper Authoribus addixi, quos perpetuo, tanquam Duces, secutus sum: in alios si fortè incidissem, illos minimè quidem contemnendos putaui: sed vt subsidiarios, & leuis armaturæ milites, in suum tempus, & locum reseruaui. Duces meos semper: quasi religiosis quibusdam vestigijs, subsecutus sum. Vnum illud abfuit, ad eam, quam ego mihi proposui, mediocritatem consequendam: quòd Bingum quẽ in omni vita expertus sum amicissimum, in studijs etiam coniunctissimum non haberem. Huic ego te: me verò tibi: nos omnes Deo optimo maximo commendo: qui mihi testis erit, me Harueianæ Beneuolentiæ, nec vnquam oblitiscì, nec deesse velle. Quid plura? Probaßi apud me Rhetorem tuum: & ego te in meorum album, atq; numerum ascripsi. VALE.

Datum Mitchamiæ, in Com. Surræ, Calend. Septemb. 1577.

Erratorum Elenchus, quæ abſente Authore exciderunt, quęque initio ſunt à Lectore quam primum emendanda.

A.iiij.pag.1.lin.16. pro At, lege Ac.
C.j. pag.1.lin.20.lege, Noſſetis.
C.ij.pag 1.lin.11.lege, oportuit? cum interrogatione, & tunc dele parentheſim. Pag.1.ad lin.16. lege, voſmetipſi. Pag.2.lin.9.lege, διδασκαλων.
D.j. pag.1.lin.7.acutum ſcriberetur grandibus literis, & ſine puncto.
D.ij.pag.1.lin.7.lege, Cicerones. Lin.12.lege, quidem.
F.j. pag.1.lin.11.lege, Herenniana.
G.j. pag.2.lin.2. lege, compilabo.
G.iiij. pag.2.lin.12.lege, puerilia. Lin.14.lege, exemplum.
H iij. pag.2.lin.20.lege, politiſsimi.
I.j. pag.1.lin.16.lege, flacceſcere.
I.iij. pag.2.lin.17.lege, Cantabrigienſes.
I.iiij.pag 2.lin.6.lege, ſuſceptos.
K.j.pagilin. 4.lege, dimanarunt. Lin.12.lege, cytharæ.
K.iiij.pag.1.lin.14.lege, καλλισα Pag.2.lin.9.poſt amore, aſcribe comma.
O.ij. pag.2.lin.2 lege, hæc. Lin.13.dele comma poſt municipium.
Q.iiij.pag.1.Lin.4.dele comma poſt præclariſsimorum.

Si qua præterea occurrerint, non indùlgens Lector perfacile emendabit.

¶ Gabrielis Harueij RHETOR, vel duorum dierum Oratio, de Natura, Arte, & exercitatione Rhetorica.

Primus dies de Natura, & Arte Rhetorica.

Irari ſatis non queo, tot hodie Anglos, & nominatim Cantabrigienſes, ex iiſq; etiã maximè delicatos, atq; lautos, vnum in locum, tanta celebritate totius Academiæ, perinde quaſi theatrum hic aliquod haberetur, confluxiſſe: eum vt perorantem in hoc tempore audire poſsint, quem tam ſæpe, tam nuper, tam attentis auribus, atque animis exceptum audiuerunt. Quid enim tam nouum, nouum autem? imo quid tam prodigioſum in Academia Cantabrigienſi, quàm veterẽ non negligere cuiuſq; diſciplinæ profeſſorem, niſi noui is fortè aliquid, & peregrini, & pænè inauditi dicturus exiſtimetur? Vidi ego vacua ſubſellia, vidi ſcholas deſertas, partim prælegentibus, partim perorantibus iis, ex quorum linguis

melle, nectareq; dulcior fluebat oratio: etiã gemina ornamenta noſtra, Bingus, & Dodingtonus, (pudet dicere, ſed nimis id verum eſt, & quidem etiam nimis intolerãdum eſt) verba non ſemel, ſed ſæpè ad parietes, & ſubſellia facere ſunt coacti. Tanta eſt Cantabrigienſium aurium, atq; animorum mollities, & elegantia. Nihil hic antiquum, nihil vſitatum placet: veſtes, mores, verba, geſtum, omnia affectamus noua: etiam eundem diu audire, tametſi, politiſſimè dicentem, atq; optimè, noſtratem præſertim, & domeſticum, religio eſt.

Exſpectabam equidem proximo ſuperiore anno (quid enim diſſimulem?) Collegiorũ omnium, Aularumq; cœtum, atq; concurſum frequentiſſimum: nec mea ſanè me iam tum fefellit opinio. Præoccupatus eſt locus in ſubſellijs: completa ſchola: aderant cunctarum ætatum, atq; ordinum Academici: coronam, vt in comitijs, ampliſſimam; turbam, vt in foro, maximam; erectos, vt in ſcena, ſpectatores, auditoreſq; videbamus. Neq; id quidem profectò mirum:

mirum: ipsa enim mihi nouitas fecit audientiam. Hoc autem anno, & his presentibus comitijs, tantùm aberat, (mihi credite, qui mentiri non soleo,) vt ingentem illam, atq; grandem multitudinem, celebritatemq; Academicam vel sperare possem, vel exspectare auderẽ: mihi vt ipsi iampridem statuerim, & parietibus istis Rhetoricis canere deinceps: astante vno, aut altero è meis pupillis; non vt auditore eloquentiæ, sed vt teste præsentiæ. At ecce præter spem, contra exspectationem omnem, doctissimorum, ac disertissimorum hominum, quales hic vndique permultos adesse video, non modò humanissimorum adolescentium, atque suauissimorum puerorum cõcursio planè incredibilis: vt Lutetiæ iam Parisiorum potiùs, aut etiam Romæ ipsi esse videar, quàm Cantabrigiæ. Nec verò temere est, interesse huic dictioni eos, quorum auidas, & capaces, & teretes, & religiosas aures (intelligo, quid dicam) ne Tullius quidem ipse vester, si reuiuisceret, & eloquẽtiã isto loco, audientibus

illis, profiteretur, implere posset. Certè nouitatis nescio cuius exspectatione ducti, seu potius titillatione quadam incitati plærique huc, vt opinor, omnes conuolastis: sed videte quàm nullam habuerim neque itineris vestri neque meæ gloriæ rationem. Nihil enim adferam recõditum: nihil tam illustrium Oratorum auribus; tam excellentium Philosophorum animis dignum: nihil aut cuiquam nouum, aut in his eloquentiæ sedibus inauditum. Harueius iam vetus, & propè etiam, quod ille addit, vietus est: nouitatem nouis relinquit professoribus. Quem si nihilominus tam honorifica dignari frequentia vestra volueritis, & de re vulgari (sic enim mihi quidem videtur, & sic est) vulgarem hic quandam, minimeque elaboratam audire orationem: deponitote quæso ad vnius semihoræ spacium Ciceronianas illas, & hyperatticas aures, quas vobiscum assiduè circumfertis: meque vias, quæ ad eloquentiam ferant, planissimè, vti soleo, tradentem, & meorum auditorum vtilitatem, atque compendium, non glorio-

gloriolam aliquam aucupantem, bona cum venia attenditote. Vos enim, qui hodierno die conuenistis, & subsellia iam ista occupatis, in duo ego genera sentio dispertiendos: in Auditores, & Spectatores. Auditores dico, qui eximia eloquentiæ pulchritudine, ac venustate incensi, ad eius iucundissimam familiaritatem sese, atq; consuetudinem applicare, cum eaq; rẽ habere cupiunt: & mea ad id vel opera, vel consilio, vel institutione aliqua vti cogitant. Spectatores appello, qui cùm sint ipsi eloquentiæ intimi, & iampridem in delicatissimam Ciceronianorum ciuitatem asciti, videre tamẽ, et audire quæ fierent, quæ dicerẽtur, quæ præciperentur, & tanquã fabulæ interesse, festiuitatis ergô, voluerunt. Ad illos quidẽ rectâ si voluerint, ad eius conspectum mittam, quam tantopere adamatam, & concupitam ambierunt, hos dimittam, si videbitur, ad Musæa. Videre namq; mihi videor, quanto alij Ciceronis, alij Cæsaris, quidam Liuij, nonnulli Senecæ, alij etiam, si dijs placet, Longolij, Oso-

golij, Osorijq; desiderio perciti teneantur, dum hic bonam horam tam malè collocant, & politulas limatulasq; aures tam frigido præbent oratori. Istis ego, vt amicus, suaserim, rogarim, vt inferior, ad suos quisque vt amores, ac delicias redire velit; nosq; valere iubeat horridulos oratores. Moneo enim, prædico, ante denuncio, ornatissimi spectatores, nil hodierna vos concione, aut re noui, aut verbis elaborati, aut aliquo modo exquisiti audituros, sed ea tantùm, quæ vos ipsi ante aliquot annos impleuistis, & habetis animo percursa, ac propè decantata. Certum est namque auditores meos, non per deuios, & flexuosos tramites, sed regia, quod aiunt, & publica, & peruagatissima via, ducere ad eloquentiam. Cuius vbi faciem pulcherrimam, coloremq; roseum, & peruenustos oculos aspexerint (aspicient autem propediem, nisi ego fallor) non dubito, quin ad illius complexum sint, atque osculum, non dico cursuri, vt ille, sed planè aduolaturi. Quæ enim Helena,

lena, quæ Venus est cum insigni eloquentiæ forma, pulchritudineq́ comparanda? Et sunt etiam flosculi, sunt colores, & pigmenta, sunt exornationes, sunt insignia, sunt ad amabilem venustatem cincinni atque calamistri, sunt festiuitates, & lepores, sunt expolitiones, sunt emblemata, tesserulæ, atque phaleræ, sunt gemmæ, margaritæ, lumina, stellulæ, sunt delitiæ, sunt condimenta orationis, sunt fucati omnis medicamenta ruboris, & candoris. Sic enim nimirum eloquentissimi, clarissimiq́ viri, in primisq́ Cicero ipse vester locutus est. Quæ si singulatim singula vel Coridonem aliquem, aut Tityrum, in agris, & syluis educatum, atque omnis ferè expertem humanitatis, mouere possunt: vt illos tandem coniunctim afficient vniuersa? Vos verò ita omnino affecerunt, viri doctissimi, vt ardore quodam amoris, ac potiùs fame, vt ita dicam, correpti, Ciceronem iampridem totum, atq́ integrum comederitis, omnesq́ Isocratis Demosthenisque arculas, & μυροθήκια

sitis

ſitis quàm auidiſſimè perſcrutati. In quorum curriculis atq; ſpacijs ſi imprimere ſua iſtos veſtigia cernerem, abrumperem hic quidem orationis filum; habereq; eos dicerem, qua ingrederentur, viam ad eloquentiam compendiariam. Nunc autem cùm ſibili, & clamores iſti anniuerſarij recentes eſſe propemodum vel omnes, vel plæroſq; auditores meos arguant, qui neq; quid facere, nec quos imitari debeant intelligunt, & Rhetoricæ tamen ſplendore capiuntur, Oratoreſq; eſſe cupiunt: ita, ſi potero, iſta aperiam, & ſic omnia in illorum conſpectu ponam, vt ea cernere oculis, ac propè tractare manibus videantur. Vos quæſo interim, diſertiſſimi, politiſſimiq; viri, vel diſcedite ſanè, ſi libet: vel peruulgata quædam, & quaſi dictata decantantem, qua hactenus cæpiſtis, benignitate auditote. Et quorũ in linguis, atq; auribus Cicero totus, ſoluſq; habitat, ij mihi, rogo, ignoſcant, ſi quod fortè vocabulum properanti excidat nõ ſatis Tullianum. Non omnes Longolij, & Corteſij eſſe poſſumus: non-

nulli

nulli nolumus. Qui plures, ſed optimos, atque lectiſſimos Latinitatis auctores peruolutant, & Ciceroni, omnium Principi, Cæſarem, Varronem, Salluſtium, Liuium, Senecam; Terentium etiam, & Plautum, & Maronem, & Horatium comites adiungunt, eos mihi æquos fore non dubito. Neq; enim multos, & multa lectitans, interdum etiã poëtas, vt iubet Craſſus apud Ciceronem, affirmare audeo me nullum verbum in tam ſubita oratione ponere non in theſauro Ciceroniano indicatum. Sed Ciceronis corniculæ illæ, atq; ſimij, eruditorum ſibilis, & cachinnis, perinde atq; digniſſimi erant, iampridem exploſi, tandem propemodum euanuerunt: & ego iam cùm attentos, atq; dociles auditores, tum verò beneuolos requiro ſpectatores: nõ qui ſingula religioſè ad ſuarum elegantiarum trutinam examinata perpendant, ſed qui cãdidè omnia, & perbenignè interpretentur. Volui enim ego quoq; ſi potui, ſed fortaſſe non potui, tam loqui Ciceronianè, quàm qui omniũ Ciceronianiſſimè. Parcite mihi, ô egre-

gij Ciceroniani, si non debeam eo gradu vti comparationis. Verùm ista ferè παίγνια ad lautiores spectatores. Venio nunc ad vos, mei optimi, & suauissimi auditores; quorum alios veteres agnosco; alios video recentes, atque nouos. Vos, qui veterani estis, faciliùs aliquanto, luculentiusq; percipietis, quæ dicam: sed dabo operam, vt nouitij quoque se didicisse aliqua, intellexisse omnia glorientur. Etenim
» malo herclè propter nimiam perspicuitatem
» non probari à multis, quàm propter obscuritatem aliquam non intelligi ab vniuersis. Heracliti σκοτεινα, qui volet, (nihil enim impedio):
» & Aristotelis ἀκροαματικὰ, atque κρυπτικὰ, qui altum quiddam sapere videri cogitant, mea bona cum venia consectentur: sed tamen mihi
» ipsi placet enucleata, & facilis, & dilucida, & interpres mentis oratio. Adeste igitur animis, qui adestis corporibus: & eloquentiæ, vltrò se vobis offerenti, prodite obuiam. Via non admodum
» aspera, non præceps, non salebrosa, non
» deserta, non solitaria est: tritam eam vobis cùm

alij

alij iampridem permulti maiores, tum verò ornatiſsimi iſti, eloquentiſsimiq́ viri reliquerunt: eorum veſtigia perſequimini: me vel ducem in itinere, quoniam ita cõtigit, vel potiùs comitem habebitis, atq́ ſocium. Videndum eſt autem initio & quid inſtrumenti, & quid viatici habere debeamus. In quo ſi me, ac ne me quidem, ſed ſummos ex omni memoria viros, & ingenij, doctrinæq́ magiſtros, atque principes audietis, (audietis autem, vti ſpero) breuî ego vos in eloquentiæ regno, & in ipſius ſuauiſsimo conſpectu collocabo. Nam id mihi tandem ſi aſſumo, tot iam annos in illius nobiliſsima regia verſatus, & cum cunctis omnium ætatum, atque temporum oratoribus aſsiduè colloquens, videor id meo iure quodammodò poſſe vindicare: nec pervulgatiſsimũ illud pertimeſco: Qui ſibi ſemitam non ſapit, monſtrat alijs viam.

Vt igitur ad comparandam Dialecticam (id quod eſt heri commodiſsimè à meo collega explicatum) vt ad res, arteſque

omnes, vel vsu, fructuq; necessarias, vel amplitudine ac dignitate illustres adipiscendas: sic ad accuratam & splẽdidam dicendi rationem, id est eloquentiam siquis peruenire velit, huic triplici est opus instrumento, Naturæ, Artis, Exercitationis: sine quo nemo potest in præstantium Oratorum numerum aggregari. A natura namq; informati; à literis, doctrinaq; exculti; ab exercitatione sumus, atq; vsu perpoliti: nec magnopere aut sine disciplina ingenium, aut sine ingenio disciplina, aut vtrumque sine consuetudine ad laudem valet, atque gloriam: quodq; poëta ille de virginitate pereleganter; Virginitas non tota tua est; ex parte parentũ est, Tertia pars matri data, pars data tertia patri, Tertia sola tua est: *id hic non incommodè transferri mihi posse videtur ad eloquentiam: sed cùm ad nobilem, & eximiam naturam non solùm artificiosa quædam ratio, confirmatioq; doctrinæ, verùm etiam crebra lectio, accuratæq; commentationes, scriptionesq; & frequentes, & elaboratæ accesserint, tum demùm*

demùm illud neſcio quid ſplendidum & admirabile, quod in Demoſthene ſuo Græci, nos in Cicerone prædicamus, ſolet exſiſtere. Et qui fuerit omnibus egregiè, cumulatéq; inſtructus, ab eo maius quiddam vtroq; (niſi me fallat eloquentia) ac diuinius poteſt exſpectari. Quocirca triplex hoc inſtrumentum, atque viaticum ſic vobis commendo omnibus, atque ſingulis, vt in eo nimirum ſolo ponam omnia. Nihil eſt tam arduum, nihil tantis difficultatibus obuallatum, quod non facilè his machinis poſſit expugnari. Sed non debeo de omnibus confuſè dicere, quæ requirunt ſingula ſuam quandam non admodum conciſam diſquiſitionem. Volumina mediusfidiùs implere poſſim, ſi velim cuncta perſequi copiosè. Verùm nec mei parua, & temporis, atque loci ſanè permagna, & veſtri præcipua ratio habenda eſt: ſuntq; ita perſtringenda & coarctanda ſingula, vt multò plura potuiſſe, nihil quicquam debuiſſe addere videamur. Ac de natura quidem quàm pauciſſimis: de reliquis, & præſer-

tim de exercitatione, paulò dicam vestra pace cum copiosiùs, tum etiam luculentiùs. Vos interim quæso, quemadmodum cœpistis, auscultate.

De Natura. Sic itaq; cum Ciceronis vestri Crasso, amplissimo homine, atq; nobili in primis Oratore sentio, Naturam primùm, atque ingenium maximam ad dicendum afferre facultatem: nec multum nos à Rhetorico magistro adiuuari, nisi è natura ipsa quædam, eaq; permulta, & perutilia, habeamus. Cùm enim in alijs propè rebus omnibus, tum vel maximè hic sanè meo iudicio locum habet, quod vulgi, & poëtarum sermonibus percelebratum increbuit; Nil decere inuita Minerua, *id est aduersante natura, & repugnante.* – Vt, siquis, verbi gratia, miserè balbutiens, voce absonus, vultu fœdus, toto corpore agrestis, atque vastus, in omni sermone horridus ac rudis, motu etiam ipso, atque gestu ridiculus, ad Rhetoricam animum applicare vellet, in eaque ætatem omnem consumere: haud multò eum citiùs Oratorem

torem, quàm aſinum Cytharædum, aut piſcem Muſicum videremus. Quamobrem valde quoque aſſentior illi alteri Ciceronis egregio, excellentiq; Oratori, qui, cùm Craſſus peroraſſet, ipſeque alia quædam, quæ ſibi viderentur, addidiſſet, & quidem etiam mea ſententia peracutè (quis enim acutior Antonio?) In eo vel maximè *inquit*, probaui ſummum illum doctorem Alabandenſem Apollonium; qui, cùm mercede doceret, tamen non patiebatur eos, quos iudicabat non poſſe Oratores euadere, operam apud ſeſe perdere, dimittebatque, & ad quam quemque artem putabat eſſe aptum, ad eam impellere, atque hortari ſolebat. *Præclarè id quidem certè Alabandenſis meo iuditio, valdeq; Antonius ſapienter. Quotus enim veſtrum quiſque ignorat, vnde natum illud, pervulgatumq; prouerbium ſit, quod eſt omnium ore iactatum;* Non è quouis ligno fieri Mercurium poſſe? *Is autem fingebatur,*

vt

vt nostis, eius, de qua agitur, Deus eloquentiæ. Cætera vosmetipsi colligite. Sentietis non esse in rerum natura nullos, ex eloquentiæ scholis in agros deportandos, & inter iumenta, sermonis omnis expertia, statuendos. Absit autem, vt omninò quenquam esse suspicer meorum auditorum qui sit ita naturæ dotibus, & ornamentis orbatus, itaq; lingua, voce, gestu, oratione omni absurdus, atque putidus, quin vel Crassi ipsius, Antonijq; opinione possit in Oratorum numerum venire, & ad eloquentiæ laudem aliquã, si non omnes summam, atque præcipuam, penetrare. Neminem hic ego Vulcanum; Thersitem nullum aspicio: videre etiam mihi vndiq; multos videor, qui sunt adeo eximijs naturæ muneribus atque donis locupletati, vt non tam illi quidem nati, quàm ab aliquo Mercurio ficti videantur: ita os, caput, frons, oculi, manus, totũ deniq; corpus ad dicendũ videtur fabricatum: & ad perfectam quandam, singularemq; eloquentiæ Ideam quasi virgula diuina, vt aiunt, suppeditata omnia. Palladem ipsam

ipſam mediusfidiùs, virginitatis pertæſam, nũc tandem peperiſſe arbitror, atq; aureum hunc, argenteumq; partum auſpicatiſſimis Calendis edidiſſe. Sunt ex vobis Iunonij pueri: ſunt præſtanti, & generoſa indole adoleſcentes: ſunt iuuenes magnis ad dignitatem præſidijs præmuniti: habent egregia multi, admirabilia aliqui, heroica etiam nonnulli, & planè diuina ingenia: omnes vt vno ore omnia bona dicere, & laudare fortunas meas debeant, qui auditores habeã, tali ingenio præditos. *Natos ſi poſſem dicere, vt ille apud Comicum, haudquaquam me dubitarem omnibus Metellis, atq; Priamis anteferre: ſed facile & eos, & alios, qui vnquam fuerunt, ſunt, erunt, omnes, numeroſa ſobole, præſtantibuſq; liberis antecellerem. Itaq; libet cum illuſtri poëta exclamare:*

O fortunatos nimium, bona ſi modò veſtra Noſcetis.

Cum Roma ipſa proculdubiò, Oratorumq; nutricibus Athenis de dignitatis, atq; decoris amplitudine

plitudine contenderetis: nec ab vlla vos gente ſuperari virtutis laude pateremini. Equus, ſi vires ipſe ſuas cognoſceret, non ſeſſorem ferret, *non fræno cohiberetur, non calcaribus perfoderetur, non onera ingentia, eademq; perpetua ſuſtineret. Vos ſi innata rerum præſtantißimarum ſemina; ſi inſitos ad eximiam virtutem ſtimulos, ſi collucentes naturæ igniculos, atque faces, quibus ad omnem eſtis præclarißimæ laudis ſplendorem inflammati; perſpectas ſatis, exploratasq; haberetis: an tam facile tam nullis animis antiquitatis nomini (nomen enim profectò ipſum ſuſpicitis) omni abiecta æmulatione, tanquam enſe, atque ſcuto, cederetis? Non credo, non opinor. Eadem vos enim Natura, quæ Tullium, Demoſthenemq; procreauit: nec ſic ipſa inuidit poſteritati, nec ſic Romæ, Athenisq; fauit, vt in ijs ſolis cunctas illius opes, diuitiasque conſumptas exiſtimare queamus. Non eſt decrepita, non ſterilis, non effœta, non vetula, non exhauſta natura: loquatur ipſa*

ipsa prosese: summam sibi oblatam iniuriam, ac prorsus intolerabilem irata profitebitur: violatam eius, & imminutam Maiestatẽ clamabit: non agnosci ab hominibus sua munera, extenuari, deprauari, permolestè, vt equum est, perq; acerbè feret. Siccine mea dona contemni, obscurari, negligi, siccine ingeneratas cuiusq; dotes ignorari; siccine igniculos illos, atq; flammulas ardẽtes extingui, suffocari semina; instrumenta retundi, præsidia obrui; ornamẽta conculcari oportuit? ô ingratos mortales! ô & mei, & sui vehemẽter oblitos, nec quid sibi vellet diuinũ illud è cœlo, γνωθι σεαυτον, vllo modo cogitantes. Ego mater sum, non nouerca: vos filij estis, & verò, albæ, vt inquiũt, gallinæ filij, nõ nothi, nõ priuigni: & sic vosmetipsi abijcitis, sic prosternitis, vt priscos illos admirari tantùm, aut etiã pueriliter imitari, non æmulari audeatis, non certetis præire, non superare contendatis? Quousq; tandem ignorabitis vires vestras, quas ego ne belluas quidem volui ignorare? vt animosè Capitolinus ille olim ad Quirites.

Recordamini, quemadmodum Aristoteles vester Platonem sit ipsum, non modò Isocratem, æmulatus, magistrum discipulus, vir senem, Atheniensem Stagirites, deformis speciosum, intemperans continentem, prophanus diuinum. In eo vos esse cupio Aristoteleos: nec obliuiscì vnquam debetis, quod communis ille vester ad Varronem præceptor, & quasi antistes huius gymnasij: πολλοὶ μαθηταὶ κρείττονες διδασκάλου. Non dicit, τίνες, aut, ὀλίγοι, sed, quod verbum latissimè manat, πολλοὶ μαθηταί: perinde quasi non nouum iam hoc, aut inauditum, sed perspectum, inprimis, atq; vsitatum esset: neq; rarum illi quiddã, & incredibile, sed pæne vulgare videretur. Quanquam quid ista sunt, si vetustiora literarum monimenta excutere velimus? Mementote potiùs, Mei filij, quod est à doctissimis, prudentissimisq; hominibus memoriæ mandatum; Herculem olim, illum cognomento Victorem, non cum mortali aliquo de eloquentia: sed cum Apolline ipso Pythio de tripode dimicasse. Honestum est virtutis, atq; gloriæ certamen: nec

vllus

vllus est ad excellentem illius præstãtiam, germanamq; nobilitatem stimulus vehemẽtior. Et quidẽ audentes Deus ipse iuuat, vt præclarè ait poëta. Vobiscũ isto modo Parentem rerum omnium loqui Naturam putate, Auditores: nec vobiscum modò, sed cum his præstantissimis, ornatissimisq; viris, quorum æmulari debebitis non obscuram diligentiam. Sunt fœlicia Britannorum ingenia: sunt, cum lacte nutricis, qui suxisse mihi festiuitatem videntur, atq; elegantiam: Cantabrigia non minùs iam cultu nitida, moribus vrbana, lepore omni, ac venustate aspersa est, quàm fuerunt illæ veteres Athenienſium, Romanorumq; Ciuitates, etiam tum, cùm multò omnium florentissimæ, orbisq; terrarum Dominæ haberentur. Macti virtute, eloquentia quoq; cum illis, & verborum, sentẽtiarumq; insignibus, omniq; dicendi gloria, & perorandi magnificentia contenditote. Credibile est, ex tam generosis adolescentibus aliquos, in amplissimam eloquentiæ laudem summo & ingenij impetu, & industriæ conatu incũben-

 tes,

tes, vel albis, *vt dicitur,* equis *aliquando tandem præcurſuros. Ne ipſum quidem excipio regnantem in iudicijs Ciceronem.*

Iam ſi qui ſunt, quos tam illuſtribus Natura bonis non imbuit, quibus nec vocis ſonus tam ſuauis, nec tanta eſt dignitas actionis, & deeſſe videtur neſcio quid aliud naturale, hos ego, non magis quàm meipſum, à dicendi exercitatione, atque ſtudio deterrebo. Etenim ſi quis eſt, cui Natura ſuas opes, atque copias abſcondit, is ego ſum: & ſi quibus Dij ſua munera, vt Graius ille loquitur poëta, laboribus vendidêre, ad eorum me ſocietatem, atque cœtum aggregabo. Cæterùm de me non dicam; in quo nihil eſt, quod addere cuiquam animos poſſe videatur. Quid enim ſi Harueio exæquentur? quid ſi multò euadant ſuperiores? quid ſi cathedram iſtam capeſſant eloquentiæ, & ſint quadringentis ferme auditoribus, nonnunquam etiam pluribus conſtipati? At, Deus ſancte, quàm longè aberunt tamen, ab ea, quam quærimus,

&

& quàm tantopere vobis commendamus, maturitate? Intueamur veteres. Occurrit nobis Q. Varius, vastus homo, atq; fœdus, quem illa ipsa facultate, quamcunq; habuit, magnam ait Crassus in potentissima ciuitate gratiam consecutum. Occurrit homo nouus, C. Cœlius, ab eodē quoq; Crasso nominatus. Occurrit Curio ille tardus & dissipatus, ille loquens è lintre, ille cachinnos irridentium commouens, ille in iudicio vel maximo totam causam oblitus, ille à concione derelictus, ille cæteris dicendi laudibus maximè nudus, sola verborum bonitate, & elocutionis copia, & profluente quodammodò celeritate Orator proximus optimis numeratus. Occurrunt innumerabiles alij, à naturæ præsidijs, atque adminiculis destituti, non omninò tamen inepti Oratores. Aut si quem ista mouere omnia non queant, meminerimus ipsa illa Græciæ, Italiæque lumina, & verò linguæ, vt ita dicam, vtriusque linguas (sic enim fermè habebantur, & nos iam ita eos fuisse putamus)

Demo-

Demosthenem, inquam, & Ciceronem; quibus nihil post conditam rerum naturam perfectius in hoc genere existimatur; sua quædam impedimenta naturæ, non prorsus leuia habuisse. Quis nescit Athenien̄sem illum ita omnino balbum exstitisse, vt ne primam quidem artis suæ litteram posset dicere, sed à Cane eam discere cogeretur? Mitto spiritus angustiam: nō loquor de coniectis in os calculis: de ascensu arduo, de continenda anima nihil dico: prætereo Phalericum: taceo Satyrum: non commemoro Sophoclis, aut Euripidis carmina: omitto lucernam, atq; speculum: cursum, clamoresq; non repeto: cætera omnia infirmitatis, & hæsitantiæ subsidia prætermitto. Quid vestræ deliciæ, Cicero? Cōcedite quæso hanc mihi veniam, eius vt summam gracilitatem corporis, infirmitatem laterum, procerum, & tenue collum, timorem quendam in dicendo, & præsertim in exordienda causa subruslicum, contentionem vocis nimiam, immoderatam, & circumfluentem totius dictionis redundātiam, Molonis institu-

ſtitutionem, perpetuam in loquẽdo tã ditatem, quam etiam in Virgilio noſtro Meliſſus improbauit, & quicquid eſt præterea à eiuſdem generis, quaſi præteriens attingam leuiter. Nã quid hic loquar de Iſocrate? Cui cùm ita deeſſet naturæ præpotentis inſtrumentum, vt coti ſeipſe quàm ſimillimũ eſſe agnoſceret, acutum

Reddere quæ ferrum valet, exſors ipſa ſecandi: *nec forenſem aliquando lucem aſpicere, nec verſari in illa populi frequentiſſima celebritate auderet, ſed intra domeſticos parietes aleret eam gloriam, quam adipiſci poterat: is tamen hanc demùm eſt perfectionem aſſecutus, vt & à ſuis propter inſignem in eo quandã, atq; mellitam ſuauitatem Attica Syren, & à Cicerone veſtro cum magnus, atq; nobilis orator, tum etiam perfectus magiſter, ſingulariſq; doctor ſit appellatus; è cuius nimirum ludo; quis neſcit cætera? Sed euenit neſcio quo Ariſtotelis fœlici fato, vt vnus propemodum inſtar omnium, non modò philoſophorum iam, ſed rhetorum etiam, oratorumq; eſſe videatur. Et quidẽ*

nominatim est à suis quibusdam cum Græcis, tum etiam Latinis interpretibus (vt Arabes in præsenti taceam) naturæ miraculum nũcupatus: credo, quod singularibus naturæ bonis, atq; beneficijs circumfluẽs, longè, quàm cæteri omnes, admirabilior putaretur. At tibi quoq;, ô naturæ miraculum, etiamsi aureum quoddam fudisse orationis flumen diceris, cum alia nonnulla ad oratorium splendorem adiumenta defuêre, tum verò lingua ipsa tam hæsitans, atq; balbus exstitisti, quàm qui maximè. Et tamen quotusquisque etiamnum Aristoteleus est, qui non in primis te numeret oratoribus? Hæc vos acuere, & incendere debent, Auditores, si cui à stirpe generis non prorsus ingenerata putetur, atque insita eloquentia, sed quibusdam non valde magnis impedimentis constricta quodammodo teneatur. Illum namque ad Lyram asinum, *stabulis, non scholis natum vndique omnes circumspiciens, nusquam aspicio. Ignoscite mihi, si Apuleios me aliquos, quanquam quid dico, aliquos? si vnum, inquam,*

inquam, id genus, aut etiam fortaſſe alterum (nam adhuc alterum non audeo dicere) videre me autumem, ſuo quodam non aſinino, ſed non ſatis Ciceroniano dicẽdi genere delectatos. Neminem nomino: μεταμόρφωσιν exſpecto; non illam quidem ex aſinis in homines, ſed ex Apuleijs in Ciceronẽs. Neq; enim profecto eſt, cur vel iſtorũ ipſorum, vel cuiuſquam veſtrum aut ſpes infringatur, aut langueſcat induſtria. De multis præclarè; de nonnullis optimè; de omnibus natura benè meruit: eſt in vobis ἐνφυΐα: & ſuas quidã Deus, vt eſt in prouerbio, partes egit: vos veſtras ſtrenuè agitote. Ac breui mediusfidiùs nõ Bẽbos, non Sadoletos, nõ Sturmios, non Manutios, nõ Oſorios, ſed Hortenſios, Iulios, Cicerones, Demoſthenes, & ſiquid eſt illis ipſis perfectius, atq; diuinius, exſpectabo. Sunt enim initia profecto (niſi ego valdè fallor, ſed ſanè non fallor) in quibuſdam meliora, in plærisq; paria. Ac de Natura quidem hactenus, aureo, vt ait Pindarus, fundamento.

Nam ſciſcitantẽ mihi videor ex elegãtiori-

bus istis audire aliquẽ, quibus tandem ille gradibus ascendens ad tantam, tamq; mirandam peruenire possit altitudinem. Cupimus etiam, atq; etiam, eloquentiæ Professor, omnes ingeniorum nostrorum neruos; quos tu quidem dicendo amplificasti, credo vt minimè malo captionis genere irretitos, ad rei pulcherrimæ, ideoq; difficillimæ studium alliceres; primo quoquo tempore pro virili intendere: vt ad eam videlicet emergere quamprimùm, & aspirare queamus, quam nobis tam accuratè omnibus cõmendas, eloquentiæ Maiestatem. Tu modò reliqua, ita vt instituisti, persequere: nosq; cum tui percupidos senties, tum eloquentiæ videbis longè profecto studiosissimos. O si per te liceret rectà ad eam contendere: euentusq; & cupiditati nostræ, & tuæ pollicitationi respondere. Næ ego te parentis loco venerarer; coleremq;, vt Socratem ipsum Alcibiades; teq;, ac sermones tuos Silenis, atq; Satyris, vt ille illius in Symposio Platonis, compararem.

Laudo te, mi præclare Tulliole, quisquis es tam

tam ſubito inflammatus, & tam ardenti eloquentiæ deſiderio. Perſuaſit tibi, credo, Seneca aliquis, magnam partem eſſe profectus, velle proficere: & te tua illa generoſa natura, ille, inquam, inſtinctus, afflatusq; diuinus, ille cœleſtis φιλοσοφισμὸς, illi deniq; animoſi, heroiciq; ſpiritus aſſiduè ad omnem excitant dignitatis amplitudinem. Attende igitur, ô cordate, & reliquam tibi viam commonſtrabo, qua itur ad eloquentiam.

Sentiſne vt oculorum tuorum acies ad videndum affecta, & aures ad audiendum diſpoſitæ fuerint tum, cum iam primùm in cunis infans vagiebas? Sic eſt lingua ad eloquendum conſtituta, id eſt vim eam, facultatemq; habet, de qua dixi naturalem; artem ipſam, & inſtitutionem, & exercitationem dicendi ſine doctore, & conſuetudine quadam non habet: non magis, quàm tu idem infantulus colorum varietates, ac ſonorum ſpecies dignoſcere ſine magiſtro, & experientia omni potuiſti. Imo naturale tuum illud, niſi tanquam lumini oleum De Arte.

inſtilles, quantum quantum eſt, perfacilè tandem extinguetur. Quare ex triplici noſtro inſtrumento, reliqua ſunt tibi duo comparanda: alterum artis egregium: alterum exercitationis cuiuſdam, diligentiæq; vtiliſsimum: vtrunq; ad id, quod cupis, perneceſſarium. Poteſtne quiſquam artifex eſſe ſine Arte? An tu vnquam auem ſine pennis volantem, equum ſine pedibus currentem vidiſti? Aut ſi vidiſti, quæ alius præterea nemo vidit, age, dic mihi amabò, an te aurificem, an pictorem, an ſtatuarium, an fidicinem, an architectum, an textorem, an omnino opificem ſine magiſtro fore ſperas? At quanto iſta faciliora ſunt omnia, quàm vt ſummus & abſolutus orator euadas ſine perorandi artificio? Doctore opus eſt, & quidem etiam doctore excellenti: qui tanquam digitum ad fontes intendat, & artem perdiligenter tradat ornatè, ſplendidè, copioſeq; dicendi. At quam artem? Quam? Non infinitis implicatam difficultatibus, non otioſis diſputationibus refertam, non inutilibus præ-

præceptis inquinatam, non alienis & extraneis deformatam, non vllis ſordibus contaminatam, non ad noſtrum ipſorum arbitrium, voluntatemq́ effictam, non vnam ex multis tanquam pannis, atq; pellibus coagmentatam, & conſutam: (qualem nobis artem nimis multi Rhetores dedêre: ſi tamen artem nominare licet, quæ ad nullam eſt artis rationem redacta:) ſed breuem, ſed enucleatam, ſed commodam, ſed dilucidam, ſed popularem, ſed exquiſitis definitionibus, accuratis partitionibus, inſignibus exemplis, veluti gemmis, ſtelliſq́ fulgentibus diſtinctam, & collustratam, ſed ex eloquentiſſimorum hominum, atque ſummorum Oratorum oratione expreſſam, & quodammodo efflorescentem. Quid ita? Non ſolùm quia grata breuitas, iucunda perſpicuitas: ſed etiam vt minori labore, vt breuiori tempore, vt vberiori fructu ediſcatur, vt altioribus defixa radicibus hæreat firmiùs. Sic enim poëta ingenioſus, in ſua arte:

Quicquid præcipias, eſto breuis. *Quare?*

Ratio-

Rationem duplicem adiungit: Vt citò dicta Percipiant animi dociles: teneantque fideles. *Et quidem, vt idem eleganter addit:*

Omne ſuperuacuum pleno de pectore manat.

Quamobrem vt Ageſilaus cerdones reprehendebat, qui exiguo pedi magnum inducerent calceum: ſic valdè improbandi mihi videntur ij, qui Rhetoricam tam paucis præceptionibus contentam, tantis inſtitutorum, regularumq; molibus oppreſſerunt. Aut enim ſtulti ſunt, nec viderũt ipſi, quid eſſet ſatis: aut plus æquo mehercule curioſi, neque manum de tabula tollere nouerunt: aut ſanè ſubinuidi, ac maleuoli: & nobilium ingeniorum cruces eſſe, atq; tormenta cogitarunt. Scitè, etſi non admodum latinè, quicunq; dixit: Ineptũ eſt, fieri per plura, quod fieri poteſt per pauciora. *Ego verò non ſolùm id ineptum dico, vt ille, ſed addo in multis, malitioſum, improbum, conſceleratum, peſtiferum, hominibus pernicioſum, naturæ ipſi odioſum. Quid enim tetrius, quid indignius,*

quàm

quàm clarissimũ illud naturæ diuinæ lumẽ, atq; tædas nõ à mortali aliquo, sed ab ipso præpotẽti, ac sempiterno numine accensas, vel obruere multitudine, vel extinguere obscuritate præceptorũ? Me certè qui audire volunt, (de generosis autẽ mẽtibus spero optimè) Artes sibi omnes, nõ modò Rhetoricã, cõparabunt, præceptionũ paucitate breuissimas, vsu, atq; fructu amplissimas, sermone toto, & vniuerso orationis genere facillimas, ordinis accuratione, & artificio quàm expeditissimas, ad discendũ, ad recordandũ, ad vtendũ, fruendũq; longè cõmodissimas, deniq; fertilitate quadam potiùs, atq; ipsa vitæ coumunis quasi publica messe vberes, & fæcũdas, quàm pigmẽtorũ flore speciosas. Qualem mihi ferè artem Rhetoricã (quid enim tãtum vos bonũ, & tam incredibile celẽ, meæ fidei cõmendatos?) is, cui ego me plurimùm debere fateor, atq; adeo profiteor, homo in omni iuditio elegantissimus, & in primis politus artifex, Audomarus Talæus, cũ iampridẽ est visus cõcinnasse, tum nunc certè videtur maximè: nõ

multarum illam quidem paginarũ, (perbreuis enim est) sed vtilitatis, mihi credite, infinitæ, immẽsi fructus. Nec verò istud iudicij mei testimoniũ existimari velim: est Henrici Schori, spectatissimi viri, & hominis præclarè eruditi: qui libello nuper edito, & Sturmiana præfatione cõmendato, testificatus est, ex omnibus omniũ Rhetoricis, quæ sunt vnquã typis mãdatæ, eã sibi maximè placuisse: vt maximè omniũ artificiosam, & cõpendiariã. Sed quid ego Hẽricũ nomino? Idẽ multi doctissimi viri, & ætatis certè huius planè signiferi, Petrus Ramus, Antonius Foquelinus, Arnaldus Ossatus, Ioannes Thomas Freigius, is, qui eam nuper in tabulas perpetuas, atq; σχήματα quædã retulit, Gulielmus Rodingus, qui Abbatii Hirsfeldensi, & Hirsfeldensis scholæ discipulis cõmendauit, Vessodus, qui in sua imitatus est, Beurhusius, qui cõmentarios pollicetur, cõplures alij, in ijsq; Baro noster (sic enim iã factus est) cũ priuatim confessi apud suos, tũ publicè apud omnes professi sunt: alij eã elegantissimã, alij aureolã alij viuã quandã eloquẽtiæ imaginẽ, & auctorem ipsum Apellẽ vocitãtes. Ego margaritã dixerim pre-

cioſam; magnitudine cũ paucis lapidibus cõferẽdã, nobilitate omnibus, æſtimatione, atq; precio ſingulis præferendã. Illã igitur potiſſimùm tu, mi generoſe Tulliole, illam, inquã, illã, vos, inquã, oẽs, Mei optatiſſimi Auditores, non perlegetis modò, vt vtilẽ, ſed ad verbũ totã ediſcetis. Opus eſt perpaucorũ ſanè dierũ, vt vtrunq; perſtudioſè faciatis, (alimẽta enim, quis neſcit? in quibus ſuauiſſimus ſapor eſt, facillimè illa quidẽ cõficiũtur, & in naturã noſtrã celerrimè tranſeũt) fructũ autẽ, ita me amet eloquentia, nec ita multò poſt incredibilẽ, & in omni vita perpetuũ capietis, ac ſempiternũ. Nã iſti vulgares oratoriarũ inſtitutionũ lapidarij pro conquiſitiſſimis, & nobiliſſimis gẽmis, quarũ tamẽ ipſarum nominibus gloriantur, molares neſcio quos lapides, & ingẽtia ſaxa obtrudũt, piſtrinis, quã gymnaſijs aptiora. Inter quos vnus eſt perquã ridiculus, Eberhardo illi credo nomẽ eſt, neq; enim ſatis profectò nemini, qui pro Rhetorica Labyrinthum neſcio quem typis peruulgatũ nobis exhibuit. Sic enim opus ſuum Rhetoricum inſcripſit argutiſſimus Dædalus.

Cæterùm Eberhardos, & illam ſterquiliniorũ fecem, ne nominemus quidem, niſi in cloaca, & apud homines duntaxat ſordidiſſimos. Ciceronem autem, & Quintilianum, id eſt proceres noſtros, atq; heroes oratorios (ita mihi ſemper viſi ſunt, & ſic vobis videri velim) cum iuditio lectitemus ſano, atq; incorrupto: &, ſi placet etiam (rogo autem, vt placeat) vtriuſq; oratorias artes cum P. Rami acutiſſimis ſcholis, quas viginti aureis libris complexus eſt, tanquam quibuſdam amiciſſimis admonitoribus, euoluamus. Et quia in eodem ferè illo genere eſt, nec omnino quicquam præteritum velim, quod vobis in itinere cõficiendo vſui eſſe poſſit, adijciamus quoq; ad P. Rami diſertiſſimas ſcholas, librum etiam quartum Ludouici Viuis de cauſis corruptarum artium: qui liber eſt de corrupta, vitiataq; Rhetorica percommodè inſtitutus. Sed tamen iſtos, & iſta tum, cum aureolam illam Audomari Rhetoricam, ad vnguẽ, quod aiunt, perceptam didicerimus. Nam, quod ad illos heroes attinet, quos vberioris cuiuſdam

iusdam eloquentiæ nomine ita susspicio, atq; veneror, vt neminem ne Græcorum quidem magis, Ciceronem præsertim, Latij Demosthenẽ: non tam illi quidem, verè vt dicam, artis vnius præcepta tradere, quàm ipsum expolire artificem, & eum omni forensi, senatorioq; cultu, non solùm oratorio ornatu vestire voluerunt. Itaq; Crassum potiùs, aut Antoniũ, aut etiam seipsos, homines varijs plurimarum rerum, atq; artiũ institutis abundantissimos, & in foro diu, multumq; occupatos, quàm Rhetorem, sola dicendi arte excultum, mihi videntur informasse. Cicero verò, vt erat in omni sermone splendidus, tam illuminatè omnia, & tam magnificè in oratorijs libris persecutus est, vt non magis ostẽdere artem, quàm diuitias suas, atq; copias ostẽtare voluisse videatur. Etenim quanta in illis, ô Deus, & quàm lauta verborũ supellex optimorum? quàm insignis varietas sententiarum? quantus structuræ nitor? quàm illustris & admirabilis apparatus vniuersæ orationis? Equidem eos ipse in bibliotheca mea lectitans, non

minùs, quàm in plærisq; orationibus sæpè; quibus tamen nihil fingi potest vberius; exclamare cogor: ô lacteum flumen: ô nectareum torrentem eloquentiæ. Docet certè quidem interdum; & docet, non vt in schola magister, sed vt orator in rostris, variè, copiosè, splendidè, perpolitè: verùm haud scio an plura ad flectendum, & delectandum, quàm ad docendum, instituendumq; referantur: permulta etiam dialectica passim, & philosophica sunt pro rhethoricis allata, & quasi ad cumulum coacervata. Sed nolo ego iudex esse: Quæramus, si placet, ab ipso. Respondebit, in Rhetoricis, quos in apertum retulit, commentarijs, non pauca esse ex fontibus Dialecticorum, atque philosophorum hausta, non ex Oratorum riuulis omnia delibata. Vultis me agere obsignatis tabulis? vultis audire ipsum loquentem? Quid crebrius, quàm ista apud eum omnia? Oratorias partitiones è media illa Academia floruisse; ab ea Oratorem subtilitatem mutuari; ex illius spacijs, non ex Rhetorum

torum officinis ſe Oratorem exſtitiſſe; ſapienter ſentiendi, & ſubtiliter diſputandi artem cum dicendi ratione eſſe coniunctam; ſi illam præclaram, & eximiam ſpeciem Oratoris perfecti, & pulchritudinem adamaſtis; aut vobis hanc Carneaderam, aut illam Ariſtoteleam vim eſſe comprehendendam; & inuenire, & iudicare quid dicas, magna illa quidem eſſe, & tanquam animi inſtar in corpore, ſed propria magis prudentiæ, (notate diſtinctionem) quàm eloquentiæ; diligẽtem differendi rationem, hoc eſt Dialecticam duas habere partes; vnam inueniendi, alteram iudicandi; in quibus non Rhetores, ſed Ariſtoteles, & Stoici elaborauerunt; Memoriam eſſe communem multarum artium; Oratoris propriam laudem eſſe in elocutione; cæterarum rerũ, quæ ſunt in oratore, partem aliquam ſibi quemq; vendicare; dicẽdi autem, id eſt eloquendi maximam vim ſoli huic cõcedi; ita tamẽ, vt eloquentiam illam

corporis

corporis, Actionem adiungat, cui non ſine cauſa Demoſthenes & primas, & ſecũdas, & tertias tribuiſſet: *& propè ſexcenta id genus alia, ſi vacaret in illis commemorandis inſiſtere. Cogitate cum animis veſtris, Auditores, quid tot locis, omni luce clarioribus, non à M. Bruto, non à Callidio, non à Cornificio, non à Caluo, non ab Atticis, qui dicebantur, oratoribus, non à Ciceronis æmulo, aut aduerſario aliquo, ſed à Cicerone ipſo aſſeratur: & facilè omnes in meam ſententiam, etiam pedibus, ſi erit opus, ituri eſtis, non vnius cuiuſdam generis artem ab eo vnam, atq; ſimplicem, ſed variã, multiplicemq; doctrinam, & quandam copioſè loquentem ſapientiam, ex Rhetorica, Dialectica, philoſophiaq; conflatam, & coagmentatam adumbrari. Nam ex quinquepartita diſtributione illa, quæ ferè ſola apud maiores noſtros increbuit, quotus iam quiſq; non videt, Inuentionem, Diſpoſitionem, Memoriam, non orationis, ſed rationis, non linguæ, ſed mentis, non eloquentiæ, ſed ſapientiæ, non Rhetoricæ eſſe,*

ſed

ſed Dialecticæ ? Ita duæ ſolæ relinquuntur in hac arte propriæ, & germanæ, & quaſi natiuæ partes, inſtar duorum in corpore oculorum; elocutio, atq; Actio: illa troporum luminibus, figurarum conformationibus illuſtris: hæc modulatione vocis, & dignitate geſtus gratioſa: vtraq; admirabili ſplendore cum in orationibus publicis, tum in priuatis ſermonibus amorem ſui excitans ſingularem. Quæ partes ne quintam vtiq; partem efficiunt Rhetoricorũ Ciceronis. Mittamus Heremiana illa, vt Cornificij cuiuſdam potius, aut etiam M. Gallionis, quàm illius: Mittamus, quæ adoleſcentulo exciderunt ex commẽtariolis inchoata, atq; rudia. Legite aureos illos, & perpoliſſimos ad Quinctum fratrem de Oratore dialogos: locupletiſſimam habebitis ornatiſſimorum verborum, ſententiarumq; ſupellectilem: diſputationes multas pulcherrimas, ſuauiſſimasq; ſumma cum voluptate animi perlegetis: ampliſſimos viros, & florentiſſimæ Ciuitatis facilè principes, omniumq; conſenſu prudentiſſimorum elo-

quentißimos, eloquentißimorum prudentißimos habitos, Licinium Craſſum. Q. Mutium Scæuolam, M. Antonium, Q. Catulum, C. Iulium Cæſarem, incredibili cum admiratione, iucunditateq; audietis: nec eorum ſermonibus vel argutius quicquam, vel copioſius exiſtimabitis. Verùm ex tribus illis tam limatis, illuſtribusq; dialogis, ne tertius quidem in illarum explicatione partium conſumitur; ſed ſunt in eo quoq; ipſo, pace tanti Oratoris dixerim, diſputationes quædam glorioſæ magis, quàm neceſſariæ: & tamen lectu, quis negat? non periucundæ ſolùm, ſed etiam vtiliſſimæ. In reliquis partim clariſſimorum ciuium accuratæ collocutiones, atque ſermocinationes expoſitæ; partim alieni corporis adumbrata membra, & ad eloquentiæ, tanquam ad Veneris caput affixa ſunt. Quid dicam de Partitionibus? ſunt illæ quidem admodùm concinnæ, atque elegantes: ſed quæſo, quantula pars de eloquendi, agendiq; ratione? Legite Audomari explicationes: idem omnes continuò perſpicietis.

ſpicietis. Omitto Brutum: eſt enim Latinorum quidam Catalogus Oratorum: Rhetoricæ præcepta nulla ex inſtituto continet. Prætereo Oratorem: ne illum quidem oratoriam artem, aut eloquentiæ leges aliquas, ad benè dicendum conſtitutas; ſed artificem neſcio quem excellentem, atque diuinum, inueſtigantem; quem nunquam vidit Antonius, & cuius Idea quædam mirifica in Ciceronis animo, atq; mente inſidebat. Nil dico de optimo genere Oratorum: quo libro ſe ipſe optimum probare voluit, & perfectiſſimum, & planè Atticum Oratorem. Cætera ex P. Rami prælectionibus elicite: non admodùm illis quidem prolixis, ſed perquam ſanè accuratis. Prætereo alios, ſiqui mihi fortè ex animo effluxerunt, Ciceronis Rhetoricorum libros. Nonne iampridem, quaſi quæ oculis cernerentur, vidiſtis multa, circulis, quàm ſcholis aptiora, & eruditorum hominum, atque ciuium ſermonibus, quàm magiſtrorum inſtitutis ſimiliora?

Nonne animaduertistis, tanquam in vnam arborem plures surculos, sic in eloquentiã multarum insitam, & illuminatam artium sapientiam? Nec verò dialecticam solùm adiungit eloquẽtiæ, sed velut ad cumulum accedere vult omnium maximarum disciplinarum facultatẽ, scientiamq; rerum propè innumerabilium. Legendi poẽtæ; cognoscenda historia; omniũ bonarum artium, etiam Mathematicarũ, Physicarumq;, & nisi fallor, Metaphysicarum quoque, scriptores & legendi, & peruolutandi; & exercitationis causa laudandi interpretandi, corrigendi, vituperandi, refellendi; disputandumq; de omni re in contrarias partes: perdiscendum ius ciuile: cognoscendæ leges: percipienda omnis antiquitas: senatoria cõsuetudo, disciplina Reipub. iura sociorum, fædera, pactiones, causa imperij cognoscenda est: libandus est etiam ex omni genere vrbanitatis, facetiarum quidam lepos, quo tanquam sale perspergatur omnis oratio: denique scientiarũ

ille

ille orbis, quem Græci ἐγκυκλοπαιδείαν vocant, & ſiquod eſt aliud præterea ingenij, literarumq; curriculum, eſt conficiendum Oratori vniuerſum: in eo acumen dialecticorum, ſentẽtiæ philoſophorum, verba prope poëtarum, memoria Iuriſcõſultorum, vox tragœdorum, geſtus pæne ſummorũ actorum eſt requirẽdus: & quæ ſingularũ rerũ artifices ſingula ſi mediocriter adepti ſunt, probantur, ea per Deos, niſi omnia ſumma ſunt in Oratore, probari non poſſunt.

O artem artium, ô doctrinarum doctrinam eloquentiam; quæ quoſcunq; fueris complexa, eos tu non cum diſertiſſimis Oratoribus, nobiliſſimisq; æquas, ſed planè diuinos homines, Deoq; immortali ſimillimos videri facis. Ac Heſiodi quidem Pandoram mihi deſcribis M. Tulli, dum eam introducis eloquentiam, quæ, tanquã è Iouis gremio delapſa, omnibus naturæ, ſtudij, doctrinæ, conſuetudinis, fortunæ ornamentis, atq; bonis circũfluat; cui vniuerſa adſint Deorum, Dearumq; præpotentiũ dona; cuius pectus

varijs Apollo, & Minerua artibus, disciplinisq; instruxerint; linguam Mercurius expoliuerit; capiti Venus speciosam comam, ori eximiam pulchritudinem, venustatemq; afflarit; quam Horæ sertis redimierint, atque rosa; cuius niueo, argenteoq; collo aurea Charites monilia imposuerint; quam Peitho, & illa nescio quæ Suadæ medulla apud homines, atque superos gratiosam, amabilemq; fecerit; cuius denique reliquum omnem ornatum, mundumq; Pallas, atque Musæ suppleuerint; & quæ sit, vt vno versu complectar omnia,

Chara Deûm soboles; magnum Iouis incrementum.

Hanc tu, inquam, Pandoram, non artem, non facultatem vnam describis, M. Tulli, dum artes numero tam multas, amplitudine tam illustres, genere ipso tam dissimiles, atque dispares ab oratore tuo requiris: non vt ad maiorem quandam admirationem honorificas, sed propemodùm vt necessarias. O tuum beatissi-

beatißimum, diuiniſſimumq; Oratorem, qui Virtute duce, Comite fortuna, ad tantam, tamq; egregiam aſpirauit præclariſſimarum laudum excellentiam. Vis apertè dicam, quod ſentio? Teipſum, teipſum depingis, M. Tulli, tot, tantis, tam varijs vndique bonis, vt mænibus, circumſeptum, tanta rerum ampliſſimarũ copia abundantem, tam multis artibus exaggeratũ, tam philoſophicũ rhetorẽ, tam rhetoricũ philoſophum, tam deniq; omnibus numeris, vel teipſo iudice, abſolutum, & cumulatum oratorem: cui lingua, cui animus, cui omnia, vt aiunt, eſſent in manu: quem S.P.Q.R. *admiraretur, celebraret, in cœlo poneret: ad quem, tanquam ad aſylum quoddam auguſtum, & ſacroſanctũ omnes rei cõfugerent, & cuius ope qui vteretur, hominem tutò poſſet occidere. Ciceronẽ informas, mi Cicero, non informas Rhetorem, ſola eloquentia, dicendiq; facultate præcultũ & perpolitũ. Sed neſcio quo modo tui oris Maieſtatẽ, et illã priſtinã M. Tullij amplitudinẽ, auctoritatẽq; pertimeſco, vix vt te alloqui*

nunc

nunc audeam confidentiùs. Cæterùm quid si ipsa tecum sic ageret etiamnum eloquentia? (quanquam facio sanè perineptè, qui eloquentiam introduco loquentem, quæ, nisi eloquentissimè, loqui non potest, cum hic loqui cogatur impolitiùs) fac tamen ipsam te eloquentiam, si non istis ipsis verbis, qui enim potest tam inconditus? at eadem hac saltem ratione compellare. Quid agis, M. Tulli? cur me proprijs ornamentis, insignibusq; contentam, sororum mearum opibus, atq; gazis locupletas? cur me inuitam in alienas possessiones detrudis? cur extra præstitutos fundi mei terminos, atq; limites euagari facis? cur mea prædia, quæ ego semper amœna potiùs, & pulchra, & bellè ædificata esse volui, quàm ampla atq; vasta; pro arbitrio tuo dilatas? cur communis æquitatis sanctissima præscripta violas? cur Iustitiæ diuinam legem perrumpis? cur eius repagula sacra perfringis? cur Aristotelis tui, acutissimi hominis, ἀποδεικτικὸν illud καθ' αὐτό respuis? cur mihi meo regno, non magno illo quidē, sed splendido,

&

& florentiſſimo contentæ, mare, terras, aërem, cœlum, omnia ſubijcis? cur quibus ipſa & debeam, & velim morigerari, eas ſub meum imperium, ditionemq; ſubiungis? cur ſorores, natu grandiores, auctoritate maiores, partu fæcundiores, facultatibus ditiores, Dialecticam, Mathematicas, Phyſicam, Ethicam, Oeconomicam, Politicam, Iuriſprudentiam; dignitate & honoribus inferiores, abiectioresq; facere moliris? imo cur eas ſpolias, atq; denudas ſuis opibus, vt me, vel te potiùs ornare, ditareq; videaris? Hoccine credibile eſt, aut memorabile, tanta vecordia innata cuiquam vt ſiet, Vt malis gaudeat alienis, atque ex incommodis alterius ſua vt comparet commoda? noccine eſt humanum factum, aut incæptum, hoccine officium ſororis; *ſorores natu maximas, virtute ſpectatiſſimas, ſuis ipſarum fundis, atq; prædijs exturbare? Non faciam, M. Tulli, non faciam. Viuam meis ipſa contenta herbis, atq; floribus: non ſororum fructus demetam, non vectigalia minuam, non*

honores nõ æraria depeculabor, non fana compilabo, non domos, & prædia exinaniam, non veras dominas de ſua poſſeßione deijciam, non tantam cariſsimis meis iniuriam imponam: ſatis eſt, ſiquam ſum ipſa iampridem nacta Spartam, eam ornem, recolamq; accuratiùs. Tribuamus, ô mi Cicero, ſuum cuiq; & quod erit Rhetoricum, Rhetoricæ; quod Dialecticum, Dialecticæ; quod ab alijs ſororibus, affinibusq; mutuatum, id illis ipſis, à quibus mutuati ſumus, acceptum referamus: neminem ſua debita laude, meritisq; præconijs ſpoliemus. Nolo ego alienis plumis gloriari: non me quiſquam Æſopi corniculæ comparabit: non aquilæ, non accipitris, non ſtrutiocameli, non auis cuiuſquam pennas oſtentabo: cum meas habeam vel picta pauonis cauda, & illis Argi ſtellantibus oculis pulchriores. Nimis me ardenter amas, mi orator; & cæca quadam amoris, obſeruantiæq; vehementia, (ſic namque interpretari libet) non ſolùm meis me ornas laudibus, verùm etiam oneras alienis. Sed

dic

dic mihi, amabò te, ſiquem Apellem, aut Zeuſim, magno precio conductum, ad Tulliolæ tuæ ſimulacrum pingendum, efformandumq́ adhiberes; & is abundantia quadam amoris ſcilicet, pro tenera, & delicata, & gracili puella, fœminam, non illam quidem, excepta magnitudine, admodùm deformem, aut etiam cæteroqui valde ſanè formoſam, & candidiſsima cute præditam, ſed tamen grandem, & proceram, & craſſam, & virilem, magno capite, vultu heroico, eminentibus oculis, oblongo collo, latis humeris, validis lacertorum toris, ingenti, & muſculoſo pectore, toto corpore vaſto, & propè Cyclopico exhiberet: an eam tu imaginem probares, non pictorem aſperioribus verbis perſtringeres, non contumeliosè tractares? Si eidem a veſtiario pallam elegantem, & virginalem velis, quali olim Gracchorum mater Cornelia, iam puella vtebatur; & ille togam ſenatoriam, aut philoſophicum pallium offerat, aut etiam muliebri veſti tunicam virilem coagmentet,

nonne tibi ſtomachum moueret? Nonne irrideres eum ſutorem, qui illius exiguo & tenello pedi, ingentem calceum, & ex multis multarum mulierum calceamentis conſutum, aut cothurnum heroicum, atque tragicum induere conaretur? At per Deos, talem te mihi pictorem, talem veſtiarium, talem ſutorem præbuiſti, M. Tulli: multò me grandiorem, & quodammodò pinguiorem, craſſioremq; reddes, quàm reuerâ ſim, & ita mihi circundans omnia, quaſi Polyphemi cuiuſdam eſſem filia, & magnitudine vellem cum Ætnæis gygantibus concertare. O te, & mei, & tui nimis amantem, M. Cicero, qui tantam me, & tam proceram, & tam vndique ſeptam ac munitam eſſe voluiſti, vt tute maximus omnium mortalium videreris: & quod tantopere tantis ſtudijs, lucubrationibus, vigilijs, curis, tam multis, atque magnis dicendi, ſcribendi, commentandi, peregrinandi laboribus conſectatus es, nomen obtineres perfecti, ſingularisq; Oratoris. Quod etſi tibi quidem perlibenter conceſſero,

ceſſero, mihi tamen vni nolim referas acceptum, quod multarum erat artium beneficium. Quid enim ſi te ex iure manu conſertum vocaret acutiſſima mea ſoror Dialectica, quòd in aliena latifundia temerè irruens, eam ſolam cauſam tantarum poſſeſſionum feceris, quam illa vix ſummam eſſe concederet, ſingularem nullo modo? Nonne huiuſmodi tibi facilè vocem eliceret? Ratio præſit: Appetitus obtemperet: tibi tua, ſua cuique tribuantur: mea me ambitio fefellit: Erranti ſit medicina confeſsio. *Solebas eſſe Academicus: &, ſi non fuiſſes, tamen æquum eſſet, ei vt arti fidem adiungeres, quam tam ſæpe ipſe veri, ac falſi diſceptatricem facis, atque Iudicem. Ad hunc modum, ſed ſuis verbis, id eſt elegantiſſimis, ſi ipſa illa tecum flexanima ageret eloquentia, M. Tulli, nonne rem acu tetigiſſe, & τυγχάνειν τοῦ σκοποῦ videretur? Verùm te Ariſtotelis tui credo, ingenioſiſſimi hominis, exemplo, atque auctoriate excuſabis: qui nec pauciora ferè ab oratore re-*

quirit, quàm tu requiris, (extant eius Rhetorica, satis id clarum est) & eloquentiam maximarum rerum, atq; artium forensibus cancellis circumscribit. In quo quidem non tam teipsum excusare (erumpet enim vera vox) quàm auctorem tuum videberis, atq; doctorem accusare. Quanquam quis nescit Aristotelici erroris seminarium, qui de illius studijs, docendiq; ratione quicquam inaudiuit? Emergit, non tam consilio id, quàm æstu quodam animi, atq; æmulatione esse factitatum. Cæterùm à teipso, si placet, & nisi tibi molestum est, veritatem expiscemur. Aristoteles, qui differendi plurima præcepta tradidisset; qui mẽtis acie rerum omnium vim, naturamq; vidisset; qui ingenij, scientiæq; abundantia præstitisset; qui in philosophia propè singularis exstitisset; qui dicendi artem despexisset; qui in ea parùm vidisset; qui suo studio delectatus, contempsisset Rhetores, (*agnoscis verba*) motus tandem Isocratis Oratoris gloria, cui infensissimè aduersabatur,

tur, dicere etiam cæpit, adoleſcentes docere,& prudentiam cum eloquentia iungere. *Non quòd reuerâ vnam vtriuſque artem exiſtimaret, aut quòd magni iam faceret eloquentiam*, ad quam prudentiam potiùs, quàm vſum adferebat (*id ipſemet prodidiſti*) *ſed vt maiora quædam præſtare, multoq; plura, quàm ille, videretur, cuius æmulatione incitatus, Rhetoricæ quoque ludum aperire cogebatur*. Nam germani huius artis magiſtri (*recognoſce tua verba*) in hac vna ratione tractanda habitarunt, non eadem prudentia, qua ille, ſed vſu in hoc vno genere, ſtudioq; maiore: & ſola tum quidem ornamenta tradebantur ab ijs, qui dicendi numerabantur doctores: alia erat intelligendi, alia dicendi diſciplina: & ab alijs rerum, ab alijs verborum doctrina quærebatur: nec fuit etiamnum philoſophia cum eloquendi præceptis congluti-nata. *Proceſſit in medium Ariſtoteles: Iſocratis honori, atque nomini inuidebat: ad*

infinitam

infinitam ambitionem ſitienter admodum incumbebat: omnia doctrinarum genera, non modò eloquentiam profitebatur; in ijsq; ſingulis mirificas conſectabatur argutias: ſuperiorum Rhetorum, in primisq; riualis ſui inſtitutionem reſpuebat; nouam captabat; & ſua quædam inuenta partim Dialectica, partim Ethica, partim Politica, partim deniq; Rhetorica, (quanquam minimus erat eorum numerus) vnum in locum, veluti agrum, comportata, diſſeminabat: tanquam hæc ſine illis leuicula, & nugatoria, & pæne puerilia iudicaret. Poſtremò quod tu in oratorijs dialogis, ad eius, credo, imitationem, atque exemplum feciſti (vis enim ibi magnus videri Ariſtoteleus) idem ille multò ante in ſuis Rhetoricis commentarijs, qui ſunt Theodecteo nomine peruulgati: quæ Rhetorica ſunt, in tertium, atque vltimum librum tanquam in aliquod piſtrinum detruſa, & in exiguum compulſa gyrum, compinguntur: cuius tamen etiam ipſius vix, aut ne vix quidem tertiam partem auſim

rheto-

rhetoricã vſurpare. Tam ſunt multa hic quoq;, vt græcè dicam, ἄκυρα, & παίριγα, & ἐπιρογινὰ. Ita non Rhetoricam, ſeorſùm per ſe diſtinctam, ſed ſimul cum alijs artibus confuſam explicauit: & quæ præceptis diſiungi, vſu ſolo coniungi, & in hominibus, non in libris debuiſſent, ea neſcio quo inſtitutionis vinculo inter ſe conſtricta, atque connexa colligauit: perindè quaſi tomaclum quoddam ex illis, aut farcimen efficere cogitaſſet. Nimirùm vt eius ludum, è quo, tanquam ex equo Troiano, tot egregij Principes exijſſent, vel in odium iſto modo, vel in contemptionem adduceret; & quæ ille prætermiſiſſet, acutè multa reperiſſe, præclarè addidiſſe videretur. Vides M. Cicero, Ariſtotelici inſtituti rationem; tuam illam potiùs, quàm meam; at erroris tui indicem ſanè locupletiſſimam, quis non videt? verùm, vt dixi, non tam meam, quàm tuam; ſi vnum in locum cogere patiaris, quæ ſunt varijs apud te locis ſententiæ diſſipatæ. Nam quid Phryſium illum, tota Europa

celeberrimum, atque clariſsimum, Rodolphum Agricolam commemorem, virum tibi quidem incognitum, ſed noſtra memoria ſpectatiſsimũ, & ingenio, omniq; doctrina præcellentem, ac planè Varroni tuo ſimillimum: qui rem totam paulò altiùs repetens, & eam quaſi ad viuum reſecans, oſtendit, quo modo in Græcia primùm, nondum in artis formam redactis diſciplinis, & florentibus, vigentibuſq; ijs, qui optimè cauſas in foro, copioſiſsimeq; agerent, compendij cuiuſdam cauſa, quædam inueniendi, diſponendi, atq; eloquendi capita, & communes quaſi loci, colligerentur: quorum ſubſidio meliùs poſſent in ciuilibus negotijs, iudicijſq; forenſibus conſiſtere, qui non ita magnum in literis ſtudium ponentes, ſubitò tamen ad dicendum emergere, & in ciuium ſuorum oculis, atq; auribus habitare voluiſſent? Non quòd artem iam vnam, & certam, & definitam haberent, quæ Rhetorica perhiberetur: ſed quòd hoc qualicũq; modo inſtructiores ſe ad perorandum, paratioreſq; acceſſuros exiſtimarẽt. Quid dicam,

dicam, in eorum vestigijs imitatione quadam, vt fit, ingredientem posteritatem, eandem omninò rationem, atq; viam esse persecutam, nõ vt Rhetoricæ propriam, sed vt ab illis primus, rudibusq; rhetoribus, aut potiùs sanè causidicis præmonstratam? Quid disputem, partim auctoritate maiorum, partim inertia posterorum, & tibi, & nobis errorem esse propagatum? Si reuiuiscere posses, M Tulli, & Caput illud aureum legere secundi de Inuentione, vbi docet nullam esse Rhetorum propriam Inuentionem, sed è Dialecticorum vberrimis, liquidissimisq; fontibus hauriendam, non dubito, quin tu statim in tam nobilis, & acutæ disputationis diuersorio acquiesceres, & mirificas Rodolpho gratias ageres, qui tam difficilem atq; contortum nodum tam concinnè expediret. Præsertim si Orationem etiam illam luculentam consaleres, quam apud illustrissimum, atq; magnificentissimum Principem, Herculem Estensem, Ferrariæ Ducem multis subauscultantibus amplissimis, litteratissimisq; viris habuit; in

laudem Philoſophiæ, optimarumq; artium concinnatam. Sic enim nimirùm ait: Mihi quidem ſententia illorum minimè omnium videtur abhorrere à vero, qui, quicquid Orator ſibi de Inuentione vſurpat, id proprium eſſe Dialecticæ putant. *Quid planiùs dici potuiſſet? Mihi verò in tam aperta veritatis luce, rem cæteroquin abditam, & abſtruſam, atque multis errorum difficultatibus inuolutam collocaſſe videtur, vt vel iſto nomine ſoleam Rodolphi nomen (quod vnum mihi conceſſum eſt) ampliſſimis verborum honoribus decorare. Neq; enim quenquam ferè dixerim de politioribus Muſis præclariùs eſſe meritum. Sed quid ego tam diu Ciceronis manes appello: præſertim horologia iamdudum ipſo ſilentium indicente? Ad vos redeo, cariſſimi Auditores: quos primùm velim in amæniſſimis Audomari hortulis educari, vtpotè omnibus Aquilarum, Luporum, Capellarum, aliorumq; brutorum Rhetorum latibulis, in quibus tamen plærique deliteſcunt,* longè

longè commodioribus, atque ſuauioribus: deinde, ſi lubet, & ſi otium eſt, exſpatiari in Xiſto, & immenſos illos, ampliſſimoſq; latinorum, ac Græcorum campos; in primiſq; Ciceronis, & Quintiliani, Ariſtotelis, & Hermogenis, &, ſi vacat etiam, Demetrij Phalerei, Dioniſijq; Halicarnaſſæi magnifica, & ſumptuoſa prædia, & rebus multis ornata non neceſſarijs, ſed tamen ad ſpeciem, atque pompam, glorioſis, peragrare. Abſit, vt tantis cuiquam bonis interdicam; aut cuiuſquam ſtudia retardem, in illorum latiſſimis, nobiliſſimiſq; ſpacijs verſari cupientis. Tantùm Rhetoricam vobis commendo, quam initio ediſcatis, quam ſemper in manibus, in oculis, in ore, in memoria habeatis, quam velut certiſſimam regulam, atque normam ſequamini, breuiſſimam, accuratiſſimam, vtiliſſimam: cuius quaſi diuino auſpicio, non modò in illorum, quos nominaui, artibus enodandis, ſed in hominũ ex omni memoria eloquentiſſimorũ, & clariſſimorũ ſcriptis peruoluendis, multò cõmodiùs

poßitis, fœliciusq́ volutari. Præſertim ſi eos duces, atq́ moderatores adiũgatis, qui vobis tãquã de via declinantibus rectã ſemitam oſtendant, & quos ego ſemper in conſiliũ adhibui, P. Ramũ, L. Viuem, R. Agricolã, homines omnibus meis ſcriptis, atq́ orationibus perpetuò celebrãdos. Quanquã ipſum etiã Audomarũ debebitis de oratorijs ad Quinctũ fratrẽ dialogis, deq́ elegãtißimis partitionibus cõſulere: qui libri ſunt ab eo diuinis explicationibus perpurgati. Hos enim quatuor ſi auctores ſequemini, vix, aut ne vix quidẽ vnquã aberrabitis. Sed initio vobis, & ante omnia margaritã, vt dixi, illã cõmẽdo, magnitudine perexiguã, dignitate cumprimìs nobilem, atq́ precioſam. In ea ſunt πρωταισθήματα, quæ vocant, ῥητορικὰ perartificiosè impreſſa & inſignita: nec verò quicquam adhuc apparuit, quod quidem ad artificij rationem attinet, emẽdatius. Quid quæritis? Gemma eſt: non Suſenbroti, aut Moſellani, ſed potißimi artificis.
Facta manu, puraq́; magis perlucida gẽma.

Atq́ hæc de artis, doctrinæq́ præceptis: quibus

bus ſecundum in partitione noſtra locum attribuimus. Ecce autem derepente nunciũ, ac viatorem, qui non ita procul à foribus abeſſe clamet, regio comitatu ſeptam, eam, quam quæritis, Eloquentiam. Magnificentiſſimo eſt opus apparatu: quo tantam, & tam illuſtrem Reginam, ita ſtipatam, ornatamq; excipere debeamus. Hoc ſaltem biduum concedendum eſt, ad apparanda, inſtruendaq; omnia, quàm fieri à nobis poteſt honorificè. Ac tum quidem, ſi videbitur, cum Exercitatione, *illius robuſtiſſimo ſatellite agemus, vt rectâ vos ad Dominam ſuam, atq; adeo noſtram ducat Eloquentiam; in eiuſq; auguſtiſſimo conſpectu collocet vniuerſos. Quocirca Naturam interim, atque Artem debebitis, tanquam duo prima, & in primis neceſſaria inſtrumenta, quàm poteſtis fouere indulgentiſſimè. Operæprecium erit, mihi credite.*

DIXI.

Secundus Dies, de Exercitatione Rhetorica: *quo die maior videbatur, quàm vnquam antea doctiſsimorum hominum exſpectatio.*

EXſpectatis, ſat ſcio, mei Auditores, (vos enim, non hos appello grauiſſimos viros) vt interruptum orationis meæ curſum quàm celerrimè conficiam, inſtrumentumq; illud tertium ſubminiſtrem, quo ſolo caretis ad inſtitutum iter faciẽdum. Dixi non ita procul à foribus aſtare Eloquẽtiam, illuſtri comitatu munitam, ſeptamq; fortiſſimis ſatellitibus: ex quibus vnus ille eſſet quamprimùm conueniendus, cui Exercitationi *nomen eſt. Video vos cum incredibili quodam, ſingulariq; illius deſiderio flagrantes accurrere, quam tam eximia laude celebraui: tum verò ſatellitis iſtius, & ſtipatoris, qui vos protinus ad ipſam perducat, admodùm eſſe cupidos, atq; ſtudioſos. Benè, & præclarè habet. Ecce vobis hilari vultu, ſerena frõte, porrectis mani-*

manibus, ſumma feſtinatione occurrit, longè veſtri amoris amantiſſimus. Videte, quàm pulchrum in vtraq; manu, & quàm precioſum vobis inſtrumentum apportet, dignitatis, ſplendoriſq; ſui inſigne ſempiternum. Haud ſcio, an quod in dextra cernitis, Analyſin; quod in ſiniſtra conſpicitis, Geneſin vſurpare, mutuatis à Græcia vocabulis, debeamus. Sic enim, niſi fallor, memini, qui in auguſtiſſima eloquẽtiæ Aula verſantur, iamdiuq; ſunt regali eius imperio, auctoritateq; comprehẽſi, ſatellitis illius inſtrumenta nominare: & vtriuſq; vſum eſſe perhibent ampliſſimum, atq; vberrimum. Nec deſunt, qui ſine illis, Naturæ igniculos facilè extingui, artis, doctrinæq; flores & ornamenta flacceſcere; eloquentiam ipſam frigere putent; nec ſuccum modò, atq; ſanguinem, ſed etiam colorem omnem, caloremq; amittere naturalem. Ac ferunt quidem ex nobilitate vnum, is erat Laurentius Valla, vt opinor, (neq; enim certò comperi) dicere ſolitum, quatuor illa Ariſtotelis Topica inſtrumenta, *tanto ſcholarũ*

I. *applauſu,*

applauſu, atq; ſtrepitu iactata, nequaquam eſſe cum hijſce duobus, vel vſu, vel dignitate conferenda. Nam de meipſo quid dicam, Rhetore omnium minutiſſimo? Quid de familiari meo, (ſed nolo hominem nominare, certè philologus eſt) qui ea ipſa conſueuit in omni ſermone ὄργανα ὀργάνων, τὴν τῆς ῥητορικῆς χεῖρας appellare? Audite potiùs, qua vos ſatelles iſte, huc aduentans, oratione alloquatur, & quibus ad ſeſe argumentis inuitet, atq; allectet vniuerſos. Malo namq; ipſummet vobiſcum, qui ſe optimè nouit, ſuamq; poteſt cauſam acerrimè tueri, coràm agere; quàm eum, quicum non ita valde familiariter vixerim, fucatis coloribus, atque rudi penicillo adumbrare. Nec verò eſt, quod Moriæ encomium cuiquam in mentem veniat, aut ſtultitiæ aliqua nota Exercitationi inuratur, ſuarum laudum buccinatori: cùm M. Tullium videamus, hominẽ philoſophum, prudentiſſimum ciuem, honoratiſſimum Conſularẽ, grauiſſimum ſenem, res ſuas geſtas, & præclarè facta, ſelectis ad id ornatiſſimis, ſplendidiſſimiſq;

miſq; verbis, pleno, vt ſic dicã orè, & quaſi ſufflatis buccis decantare. Legite orationem in L. Piſonem: & cum toties, Ego, Ego, Ego, tam de ſeipſo honorificè, glorioſeq; audietis, cum magnificentiſſima ſui Conſulatus, in eoq; clariſſimorum facinorum prædicatione: facilè vos quidem Exercitationem patiemini, cuius ille potiſſimùm ope, atque opera tantus euaſit, ſuæ gloriæ præconium, &, ſi velit ſanè, panegyricum adornare. Mihi ſaltem non ineptum videtur: vel quia ego tantò ineptior ſum: vel quia alterius magis, quàm meijpſius oratione delector. Quanquã, ſi id non eſſet, quod tandẽ certius, aut luculentius eſſe poteſt, quàm ipſius virtutis de virtute teſtimoniũ? In quam ſentẽtiã egregiè diſputãt duo nobiliſſimi Aulici, Gaſparus Pallauicinus, & Ludouicus Canoſſa, in Aulico Caſtilionis; quo nihil hi oculi viderũt in eo genere excellẽtius. Sed quorſum iſta tã multa in re tã nõ dubia? Vos tanti quãprimùm, & tã generoſi ſatellitis, atq; adeo herois, (nã ſic vobis eũ videri velim) orationẽ ipſã attẽditote.

Ac Harueium interim veſtrum aut penitùs obliuiſcimini, aut ſaltem auditorem eſſe putate, non oratorem.

Exercitationis Concio.

CONueniſtis hodierno die, Cantabrigienſes, vt in Heræ meæ nobiliſſimam familiam, celeberrimamq; Aulam, in qua etſi Naturæ, Artiq; primæ, mihi tamen priores deferuntur, meo potiſſimùm ſingulari beneficio poſitis cooptari. Amplector ego ſtudia, ac voluntates veſtras: nec vos profectò aut earum aliquando, aut huiuſce diei pœnitebit. Etenim ſi mihi dicto eritis, quod neutiquam deſpero, audientes, & quæ ego vobis munera, officiaq; imponam, ea diligenter, vt par eſt, exhaurietis: efficiam, ita me amet Hera, & ego Heram, vt in politiſſimorum Rhetorum, Oratorumq; coronam aggregemini, ſitiſq; meæ Dominæ alij quidem à manibus, alij ab epiſtolis, à ſacris alij, alij à legationibus, alij à cõcilijs, alij ab alijs, omnes

à

à præclaris, honoratiſq; functionibus. Proponite vobis Romanos Oratores, id eſt, rectores, atq; principes florentiſſimæ Reipublicæ. Vultis grauitatem Scæuolæ, Craſsi amplitudinem, vrbanitatem Antonij, leporem Cæſaris, M. Tullij in eloquendo copiam, Hortenſij in agendo dignitatem? Intuemini Græcos, Romanorum magiſtros, ſeu potiùs orbis terrarum, cunctarumq; gentium præceptores. Vultis admirabilem illam Iſocratis, aut Phalerei ſuauitatem, ſubtilitatem Lyſiæ, acumen Hyperidis, Demadis facetias, ſonitum, ſplendoremq; Æſchinis, vim Demoſthenis, ſua quædam orationis fulmina, inſtar Iouis cuiuſdam, emittentis? Omnia ego vobis, ſola annuente Hera, ſuppeditabo. Vultis tonare, vt Pericles, fulgurare, permiſcere Angliam, vt ille Græciam? Vultis M. Callidium elegantia, & venuſtate ſermonis, diuinitate loquendi, Tyrtamum illum, cognomento Theophraſtum; orationis æquabili, & ſedato curſu Platonem ipſum, Xenophontemq; Socraticum; Ariſtophanem, & Lucianum ſa-

libus, omniq; festiuitate superare? Vultis in Academiarum subsellijs, atque cathedris; in templorum suggestis; in rostris omnium iudiciorum, consiliorum, comitiorum, concionum; in senatu; in foro; in causis omnibus publicis, ac priuatis dominari? Macti virtute: quæ liberos, quæ generosos, quæ nobiles, quæ oratores scire æquum est adolescentes, solertes dabo: faciamq;, vt summis honoribus circumfusi, longè ornatissimam, florentissimamq; vitam propagetis. Sed audistisnè quæso, vt olim Hercules ille Gallicus, quem Celtæ sua lingua Ogmium nuncupabant, ingentem hominum multitudinem, atq; cœtum, non ferreis vinculis, sed quibusdã à lingua religatis, ex auro, electroq; catenulis, auribus ad sese tractum, quo is cunq; vellet, circumduxerit? Allegoria est, Cantabrigienses; & linguæ eloquentis effecta continet, aures ad se omnium allicientis, ijsq; vincula quasi quædã inijcientis tenuia, & periucũda: ita vt qui sunt illis leuiter constricti, ne velint quidem ipsi aufugere, si possint maximè; sed vltrò, & sua spõte ducen-

ducentem insequantur, & tanquam numen aliquod cœleste colant, suspiciant, admirentur, obstupescant. Quid mirum? Porrigitote mihi linguas vestras: & sic eas acuam, atq; procudã, vt, sicut Magnes sua quadam naturali, & ingenita virtute ferrum; vnde est à quibusdam lapis Herculeus vsurpatus; sic hominum non dico aures, (quanquam eas quoque) sed animos, intimosq; sensus ad sese rapiant; eorumq; voluntates, atque mentes, quocunque incubuerint, impellant, vnde autem velint, deducant facilè. Memoriæ proditum ab antiquissimis scriptoribus est, Orphei suauissimo cantu feras, nemora, amnes, lapides, montes vnum pariter in locum gestientes, exsultantesq; confluxisse, voluptate illa eximia, & incredibili commotos, atq; incitatos.

Sed placidis hominũ dictis fera corda mitigauit,
Doctaq; vitã voce temperauit, Moresq; agrestes expoliuit Orpheus.

Vt præclarè in Epigrãmatis poëta nobilissimus.

Sic vbi tradunt Amphionem, fidibus canentem,

saxa

ſaxa compuliſſe, quo vellet: & quendam magnum virum, Theſeum fortaſſe Athenienſem, (neq; enim certò conſtat) feros, atq; immanes homines, in montibus, ac ſyluis, belluarũ inſtar, diſſipatos, in certum locum, tanquam in ciuitatem ſuſceptos, congregaſſe: nil aliud ſignificarunt ingenioſi homines, quàm quod de Orpheo commemoratum eſt, illorum ſiue prudenti eloquentia, ſiue eloquenti prudentia effectum eſſe, vt importuni homines, atq; barbari, paulo iam manſuetiores facti, ciuilia inſtituta colere inciperent, ſeq; humaniori quadam diſciplina, & ſanctiſsimis legibus, atq; edictis contineri paterentur. O egregium, & admirabilem fructum diſertæ orationis: ſed quem mihi profecto referre potiſsimum debeant acceptum, niſi velint tanti immemores eſſe, & tam diuini beneficij. Omnis enim illa concitandorum, flectendorumq; animorum ratio; omnes ſenſuum percutiendorum machinæ; omnes inflammandarũ mẽtium faces ab Exercitatione accenſæ ſunt: nec tantas eſſet quiſquam vires, tantumq; robur

ſine

ſine meis lacertis conſecutus. Nulla ſine me ὀψοποιΐα, nulla γοητεία, nulla ψυχαγωγία vnquã fuit aut eſſe aliquando potuiſſet. A me cunctæ oratoriarum commotionum procellæ diminarũt. Veniam ad maiora: ſi qua tamen maiora maximis eſſe poßint. Nunquã meherculè ſine Exercitatione Mercurius; is, qui Græcè τρισμέγιστος vocari meruit, & quem certum eſt, hominem fuiſſe in ſuadendo præpotentem; aut Deus Eloquẽtiæ perhiberetur; aut Deorum interpres, atq; internuncius conſtituer etur; aut blandæ repertor cytharæ putaretur; aut in lapidem Battum mutaret, eumq́; ex homine loquaciſſimo mutum, & elinguem redderet: aut Argum illum Centoculum, vt Poëtæ verbo vtar, ſomno conſopitum, ac pænè ſepultum trucidaret; aut ſapientem Prometheum Caucaſo alligaret. A me ille galerum; à me alas; à me caduceum; à me talaria accepit; & quibus vtiq; abundat, poëtarum epitheta, atque cognomina vniuerſa. Quid dicam de Heræ meæ conſobrina, politioris literaturæ vel Dea, vel Regina Pallade?

K. *Ecquiſ-*

Ecquisnam ei alius vel ægidem, vel angues, vel castitatẽ, vel facũdiã, vel arma bellica, ciuiliaq; tribuit? ecquis Athenas, ecquis Romam, ecquis Lutetiã, Argentoratũ, Cantabrigiã, ecquis sanctißima literarũ delubra, & augustißima templa illius numini consecrauit? Certè nemo. Et vultis audire de Musis? Non Musæ sine me Musicæ; de Athenis? nõ Athenæ Atticæ; de Apolline? nõ Apollo Phœbus diceretur. Quæ putantur omniũ maxima, & sua omnes admiratione captos detinẽt: vix illa cuiquã aliqua, certè omnibus omniũ minima viderentur, nisi ego eßẽ omninò maximus. Quorsum oculos, atq; ora in me conuertitis? quid tollitis manus? An hæc vobis incredibilia, an potiùs videtur suspiciẽda? At consulite vestros oratores, historicos, poëtas, philosophos, omniũ generũ, atq; gẽtium scriptores celeberrimos: quæ maximè iactant, in omni sermone prædicant, laudibus ad cœlũ extollũt, ea se mihi omnia, atq; singula debere fatebũtur: Suadelã, Musas, Charites, Heliconẽ, Parnassum, Pegasum, Apollinem, laurum, togam, linguam,

guam, quid nō? Tantopere ſemper apud omnes in omni ætate valuit Exercitatio. Sed vultiſne adhuc plura? Annuite: ſat eſt. Video placere vobis, vt deſcendā ad ſingulos. Quid ſi initiū faciā à Socrate? Quis enim neſcit, vnde Socrates; cuius clariſſimo nomine Platonis, Xenophontiſq; dialogi ſempiternæ hominū memoriæ ſunt cōmendati; cū Alcibiadis ſui, iam ebrij teſtimonio, (in vino autē, vt aiunt, veritas) lōgè omniū mortalium eloquentiſſimus, & planè in dicēdo Deus; tū Apollinis ipſius oraculo, ſapientiſſimus ſit iudicatus? Non detraho illi ingenium, de eo ſtatuat Zopyrus Phyſiognomon: non de arte, quicquā derogo: quanquā ipſe, ſcientiā ſuā tegens, nullā audet agnoſcere: ſed quis eo magis in poëtis lectitandis, recitandiſq; aſſiduus? quis in Rhetoribus audiendis, euoluendis, laudandis, vituperādis, corrigendis, refellendis, exagitandis diligentior? quis in ſcribendo, dicendo, commentandoq; accuratior? quis aut frequentior, aut acrior in colloquijs, in diſputationibus, in dialogis? quis tam prōptus, atq; dicax in circulis,

in ſympoſijs, in conuiuijs? quis in iocando vrbanior, experientior in cauillando? quis in omni ſermone vel potentior, vel amabilior? Ariſtophanes in Nubibus non dubitauit dicere, Euripidem, qui dicitur, non eſſe Euripidem, ſed Socratem eſſe Euripidem: eumq; tragœdias panxiſſe, quæ Euripideo nomine diuulgatæ exijſſent. At cui veſtrum Ciceronis illud obſcurum; ſingulos Euripidis, id eſt, Socratis verſus, ſingula eius eſſe teſtimonia; & quidem teſtimonia, quod ego affirmare audeo, longè ornatiſſimis verbis, præſtantiſſimiſq; ſententijs enũciata? Quid, quòd poeta ille, in oratorijs quibuſdam, & planè Socraticis Inductionibus tam & frequens, & fœlix eſt; itaq; pollet vel omnibus, vel maximis Comicorum, non modò Tragicorum in dicendo virtutibus; tantuſq; mihi ἐιρων *videtur, & tam inſignis flagitioſorum, perditorumq; hominum exagitator (quanquam non tam meum id, quàm Dionyſij Halicarnaſſæi iudicium eſt) vt facilè mihi perſuaderi patiar, aut Euripidem quendam Socraticum, aut potiùs*

tiùs Socratem Euripideum, illarum fuisse tragœdiarum auctorem: indeq; putem, non temerè, sed de industria, festiuissimum poetam Aristophanem, magnum illum etiam εἰρωνα Socratis epitheto, Εὐριπίδου σοφώτατον, non semel, sed sæpius appellauisse. Vt vt est, emergit Socratem nostrum, in dicendo, idq; meo potissimùm beneficio, & perpetua quadam dicendi consuetudine ita omninò præter cæteros mortales excelluisse, vt eum tanquam cognomento aliquo posimus & veteratorem rhetoricum, & quendam oratoriũ athletam, atq; pugilem perhibere: ipsumq; cum Alcibiade Platonico debeamus non solùm Pericli, aut Nestori, aut Antenori, sed cunctis ante eum hominibus anteferre; conferre cum Satyris, & Silenis. Quid illius discipuli, magistri vestri, Plato, atq; Xenophon? quid? Iouem sic, aiunt philosophi, si Græcè loquatur, loquuturum, vt Plato: quod elogium excogitari potuit magnificentius? Et Xenophontis voce Musas quasi locutas ferunt: nouum laudãdi genus: vterque longè omnium, quicunq; græcè

ſcripſerunt, aut locuti ſunt, exſtitit dicendi copia, & ſuauitate, & quadam ſermonis profluenti vbertate, & propè omni lepore princeps. Vnde id quæſo tandem? An ex pauculis præceptis atque regulis? Hui; citiùs ex Athenienſi muſca facere illos potuiſſe Elephantem Indicum exiſtimabo. Vnde igitur? Erant illi quidem ſatis ingenioſi, quis negat? ſed non ſolet ager, quamuis maximè alioqui fertilis, ſine diligenti quadam, & aſſidua cultura, tam eſſe ſine omnibus ſpinis atque ſentibus fructuoſus. Dicam planiùs? Certè neque Socrates aliquando Socrates; neque Plato vnquam Plato; nec Xenophon ſine Exercitatione Xenophon exſtitiſſet. Qui tanti erant; quantos iſtos fuiſſe audiuiſtis, & quantos ipſi illos eſſe putatis, ne nomen quidem poſteritati propagatum haberent, nec fuiſſe eos vnquam in mundo intelligeretis, niſi ſempiternis literarum monimentis, ex mea officina exeuntibus, ſuæ gloriæ memoriam, ab obliuione hominum, atque à ſilentio vindicatam, immor-

immortalitati consecrassent. Atque idem mihi liceret, de compluribus alijs, factis mea opera ex contemptissimis homulis pænè augustissimis Heroibus, affirmare. Ego Lycurgum Spartæ; Demosthenem Athenis; Ciceronem Romæ; Venetijs Manutium; Ramum Parisijs; Argentorato Sturmium; Smithum Cantabrigiæ; Humfredum Oxoniæ; singulis ferè nobilissimis Ciuitatibus singulos dedi præclarissimos Oratores. Quid hæretis? Ego sum Homericum μῶλυ, nigræ radice, flore lacteo: ego Maronis vestri ille aureus arbore Ramus: ego Hesiodi ἰδρώς, Theocriti κανίσκα παίδων πεῖρα: ego siue Socratis, siue Isocratis, siue Aristotelis, siue etiam Catonis (nam his omnibus est à quibusdam attributa) radix amara, fructus dulcis: ego poëtarum Hercules, duodecim exantlatis, supra hominis mortalitatem pænè diuinis laboribus nobilitatus: ego denique (nam quid omnia consecter, quæ sunt in hoc genere infinita?) illud Amaltheæ prectosissimum, beatissimumq; cornu sum, quod

quod Iupiter olim Nymphis, ſuis nutricibus, dono dediſſe fertur, cũ hac magnifica promiſſione, vt quicquid aliquãdo ipſæ optare vellent, id illis omne ex eo cornu abundè ſuppeditatum obtinerent. Hæc ſi vobis præclara, ſi pulchra, ſi glorioſa, ſi admirabilia, ſi diuina videantur, Cantabrigienſes: Exercitationem quamprimùm adhibete conſiliarium: me vobis ſummo amore, præſtantibus officijs, ſingulari & fide, & obſeruantia in perpetuum deuincite: mihi aſſiduam operam nauate: in me oculos, aures, ora, linguas, manus etiam ipſas, & pedes, ſed in primis animos, atq; mentes conuertite: in Exercitationis officina habitate: & ſtatim omnes illuſtribus illis, & planè heroicis eloquentiæ virtutibus affluetis. Non deeſt vobis acumen ingenij, non generoſa indoles: perfacilè artis præcepta, inſtitutaq; maximè neceſſaria percipiuntur: tantùm gemina inſtrumenta iſta, diuinitùs è beatorum ſedibus ad me delata, non habetis, Analyſin, atq; Geneſin: quorum quantus ſit, & quàm incredibilis vſus, ne explicari quidem

quidem poteſt vllius oratione. Sed tamen attendite, quid ex cliente, ac familiari meo, P. Ramo, ſoleam plærunq; dicere. Si quis eximiæ pulchritudinis animalia, in aulæis picta, ſpectaret, atque in ipſa ſpectandi admiratione cùm eſſet, ea repente excitata proſilirent: quanta iam eſſet, & quanto perfuſa gaudio ſpectanti lætitia? Ita ſi quis Rhetoricæ artis accuratam deſcriptionem contemplatus, vſum aliquem, viuentemq; actum deſideret; atque in ipſo deſiderio, doctrinæ velut artus animari, ſuaq; ſponte moueri aſpiciat; protinuſq; ita comparari, vt Palladis alicuius inſtar diuinitùs aſtantes alloquatur: qua voluptate hæc ipſa contemplantis animus geſtiet? qua lætitia exſultabit? Hæc porrò miracula exhibebunt Analyſis, atque Geneſis: languentes & ſopitos artis ſenſus excitabunt: calore viuentis ſanguinis, motuq; eloquentis ſpiritus animabũt: adeò vt ſummam in illis dicendi virtutem, ac propè ſolam eſſe affirmare audeam. *Quid dici à quo-*

quam mortali potuit magnificentius? & tamen μείωσις *hæc, non* ἄυξησις *est. Sed pergamus. Nostisne validum aliquem, & bellicosum militem, qui nunquam arma tractauit? an commodum, & idoneum gubernatorem, qui non tenuit aliquando clauum? an peritum architectũ, qui non amussim, atque regulam vnquam apposuit? an industrium aratorem & colonum, qui non coluit agrum, non stercorauit non occauit? an omninò probabilem artificem non dico sine eisdem (sunt enim singulis artibus suæ singulæ Analyses, atq; Geneses) sed sine talibus instrumentis? Videtis in dextra Analysin. Hæc quidem mea, & propria, id est Rhetorica est: sed Analysi etiam sua quadam vtuntur, qui in aliquo agro, vel suo, vel alieno, cuiusmodi fuerit aratio, stercoratio, sementis, messis, considerant. Videtis in sinistra Genesin: & quidẽ etiã nostra est: sed nimirùm illis quoq; sua Genesis est, qui agrum ipsi arant, stercorant, serunt, metunt. Sic in re militari, atq; bellica, cùm præliorũ omnem rationem, quemadmodùm illa iam à fortissimis exer-*

exercitibus inita, & commissa fuerint, exquirimus: in pictura, cum propositæ alicuius tabulæ imagines, atq; species, ex formis, & lineamentis, & proportionibus, & singularum comparatione partium, quales sint, æstimantur: in aureo argenteoue poculo, quo modo emblemata illigata; in Gallica, aut Italica, aut etiam quauis veste, probene, an secus confecta, & quàm illa apta corpori, quamq; vel magnifica, vel venusta sit, cùm intuendo, dispici ndoq; inquirimus: vel etiam consutam iam vestem, introspiciendi causa, dissuimus: Analysis quædam est. At verò cùm nosmetipsi præliamur, simulachra pingimus, in poculis, vasisq; crustas, aut emblemata illigamus; cũ vestes ipsi cõficimus, Genesis est: eodẽq; modo in alijs artibus, siue sordidis, quæ dicuntur, siue ingenuis, ac liberalibus. Agedũ, da mihi nunc hominẽ, qui Hectoris, qui Alexãdri, qui Scipionis, qui Hãnibalis, qui Cæsaris, qui Pompeij bella partim externa, partim inteſtina sæpè, multumq; lectitarit, ipse nullam eorum gerendorum rationem videat;

nunquam hostis vultum, nunquam castra aspexerit; non hastam vibrauerit; non distrinxerit ensem; non concurrerit lanceis; non ex armato equo pugnarit; non eminùs, non cominùs præliatus sit; non exercitum duxerit; bellicum nũquam audierit; qualem videlicet Phormionem illum Peripateticum facit Catulus: an tu quenquam ab eo putes militare aliquid, & bellicosum exspectaturum? Audiui ego Academicos homines, qui, quòd neq; ipsi aliquãdo perorassent, nec alios perorantes magnopere curassent, nec in auctore aliquo diserto essent versati, sed poëtas omnes, oratoresq; ab ineunte adolescentia despexissent, cùm in priuatis, tum in publicis disputationibus Dunsicum nescio quid, & Dorbellicum fundere cogerentur, sine succo, sine sapore, frigidè, ieiunè, miserabiliter; & planè sic, vt ipsis etiam infantulis haud paulò infantiores viderentur. Quid nominem stipites Grammaticos, truncos Rhetores, graculos Sophistas, ranas, & mures Dialecticos, scopulos Mathematicos, asinos Philosophos? Ascendamus,

damus, si placet, ad eos, qui sunt Academicis honoribus, insignibusq; decorati. Vidi ego baccalaureos, baculo potiùs cædendos, quàm ornandos laurea: vidi magistros septem artium, non dicam inertes, sed expertes earum omnium, quas profiterẽtur, artium: vidi doctores sine doctrina: vidi Medicos, Iureconsultos, Theologos sine praxi: vidi homines sine humanitate, viros sine virtute: quòd nec eam in alijs vnquam probassent, nec ipsi aliquãdo vlla vterentur. Nota ista, non noua, rata, non rara sunt: hic, Oxoniæ, in omnibus omnium gentium, atq; regnorũ Academijs, pluribus, quàm vellem, testatioribus, quàm vt dissimulari possint, exemplis abũdamus. Verùm itane quisquam amens, atq; excors est, vt sperare audeat se nobilem cytharædum, & quasi alterum Amphionem, aut Apollinem euasurum, ipse interim nunquam lyram tangens, nunquam fidibus manum admouens? An potest quisquam Academicus tam non esse Academicus, vt se dormiendo, edendo, bibendo, otiando, cuticulam curando speret

dignam loco, dignam perſona, dignam gradu vel ſcientiam, vel eloquentiam conſecuturum? Aut ſi tantùm illa valent, quantùm barbatuli iſti exiſtimant, colatur Epicuri ille monogrammus, & nihil agens Deus: ſit emblema literatorum, & quaſi teſſera, atque inſigne, Otium: inſcribatur in Academiarum foribus, Edite, Dormite, Ludite: in vniuſcuiuſq; ſcholæ veſtibulo Voluptatis ſimulachrum incidatur: valuæ ſolis Sardanapalis, & effæminatis hominibus aperiantur: mulierculæ regnent in ſubſellijs: Palladem excludant, intromittant Venerem: abijciant libros: bibliothecas incendant: ſtudijs πολλὰ χάιρειν dicant: in Libidinis ſacello anniuerſaria ſacrificia faciant: Cerealia, Bacchanaliáq; quotannis celebrent: ab his ſacris, vnguentariorum, cythariſtarum, ſaltatorum, ſaltatricumq; ædes, atque ludos frequentent; eoſq; omnibus templis, gymnaſijs, Academijs anteponant: faſciculos ad nares admoueant, ſuauitateſq; è floſculis afflatas conſectentur: incedant ſertis

tis redimiti, atque rosa : postremò, (vt tandem finiam) omnium generum ; masculinas, fœmininas, communes, neutras ; omnium specierum, primitiuas, deriuatiuas ; omnium figurarum, simplices, compositas, decompositas ; omnium numerorum, singulares, plurales ; omnium casuum, rectas, obliquas ; omnium comparationum, magnas, maiores, maximas conspiciant, totaq; mente, atque omnibus artubus contrectent voluptates. Facilè est, inuenire baculum, quo me, tanquam canem, cedant : poterunt instrumentis meis carere, eaq; nomina quædam inania & nugatoria ducere: poterũt Ciceronem, Demosthenem, Virgilium, Homerum, Socratem, Platonem, Xenophontẽ, cadauera, nõ homines reputare: poterũt in amœnissimis Epicuri hortulis, inter fragrantissimos flores, atq; herbas molliter recubantes philosophari: poterũt Academiã, Academicè; Lyceum, atq; Stoã Stoicè contẽnere : poterunt eruditum puluerẽ, & hanc oratoriã palæstrã, lucẽq; forẽsem irridere: poterũt, sibijpsis, & deliciolis suis, omniq;

omniq; & corporis, & animi iucunditati, & quasi titillationi dies, noctesq; indulgere: poterunt, si Dijs, Deabusq; suis, id est, otio, ventri, somno, libidini, voluptati, Veneri placet, vel illo ipso Epicuri monogrammo Deo magis esse & otiosi, & delicati. Verùm si sine Exercitatione, studio, diligentia, commentatione, instrumentis meis nihil possunt, ne hiscere quidem: sed perinde faciunt, vt ij, qui cùm reptare non queunt, volare tamen aggrediũtur sine pennis: aut etiam vt ij, qui cum ὀδὲ γράμματα sciunt, ὀδὲ νᾶν, quod est Græcis hominibus in prouerbio, nec summo aquam pede vnquam tetigerunt, tamen sine cortice natare moliuntur: quis non me cupidissimè amplectatur? quis non instrumenta ista aurea, seu potiùs gemmea magni faciat? quis non meam familiaritatem, amicitiam, necessitudinem, tutelam ambiat, consectetur, aucupetur? Ego verò, nisi apud Aristotelem, argutissimum philosophum, forte legissem, neminem, sibimetipsi posse iniuriã inferre; idq; à vobis Aristoteleis tanquam καθολικὸν θεώρημα quoddam

dam in Ethicis agitari accepiſſem; planè affirmarem eos Academicos, qui meum commercium fugerint, & amores meos, Analyſin, atq; Geneſin, quos ego ſemper habui arctiſſimis mihi cognationis, affinitatiſq; vinculis coniunctiſſimos, veluti ſpretos, atq; deſpectos repudiarint, non modò peſſimè de ſeipſis, indigniſſimeq; eſſe merituros, ſed iniuriam etiam ſibi maximam impoſituros, & ſempiternam. Cùm enim nihil ſine cauſa fit, & qui patitur, idem etiam, nõ alius quiſpiam facit, quod iniquum omnibus, atq; iniuſtum videtur (id ego iniuriam appello, eſt enim, vt opinor, iniuria, quod communem æquitatis legem violat, & contra ius, faſq; admittitur: contra ius autem facit, qui in literatorum collegio, & quaſi Prytaneo educatus, ea & ſtudia, & officia deſerit, quæ & facilè præſtare poteſt, & debet ſtudioſiſſimè exhaurire; quæq; ad omnẽ Reip. procurationem permagna momenta adferunt) eum quaſi à ſemetipſo laceſſitum, atq; læſum, ſibijpſi iniuriam infligere, & quodammodò manus violenter afferre ſoleo

M. dicere,

dicere, qui tali se turpitudine contaminat, & tam egregia hominis eruditi munera prætermittit. Non satis quidem fortasse Aristotelicè; siquis velit Νικομάχειον illud obijcere ἀξίωμα: sed tamen nec aliorum opinione inscienter, & valde meo iudicio opportunè. Vt vt est (neque enim multùm refert) parùm illi suæ vtilitati; non satis Academiæ dignitati; amicorum exspectationi frigidissimè; Reip. emolumento pessimè; patriæ, atque parentum gloriæ stultissimè mihi videntur prospexisse, qui à meis præscriptis, atque institutionibus abhorrentes, & vel prauitate iudicij occœcati, vel otio, atq; mollitia animi liquescentes, instrumenta ista bellissima, pulcherrimaq; aspernantur. His enim nihil est aut ad splendorem omnem glorioſius: aut ad fructum optabilius. At quid hæc ad nos? inquiet vestrũ aliquis. Nonne sentis, qua gratia huc cõfluxerimus? nonne vides, quo te vultu, quibus oculis instrumenta contueamur? nonne animaduertis, quo illorum potiẽdorum desiderio, ac potiùs ardore conflagremus? an tu quenquam

quam esse istorũ suspicaris, qui non illa citiùs è flamma, & libentiùs petere velit, quàm cibum quisquã parasitus? fac, si nos amas, periculum: tua causa nullum ignem, nullas faces pertimescemus: tam erit vnusquisq; audax, quàm ille, de quo Poëta optimus: Nec timuit Phlegethõta, furentem ardẽtibus vndis. *Itané verò dicitis Cãtabrigienses? Agite, ô amici optimi, atq; magnanimi, &, vt idem ille inclytus poëta canit,* Durate, & vosmet rebus seruate secundis. *Accipite primùm à me hanc Analysin, totius instrumẽti partem, ordine primam, dignitate in primis admirabilem, vsu apprimè necessariam. Ea disertissimorum hominũ præclara scripta, atq; libros immortalitate cõsecratos; & quicquid vel Cicero, vel Cæsar, vel Terẽtius, vel is, quẽ modò nominaui, Maro, vel Liuius, vel Sallustius, vel alij Latinorũ antesignani scriptorum, posteritati cõmendarunt: quæq; Graiorũ eloquẽtissimi, & mei valentissimi pugiles, Isocrates, Demosthenes, Herodotus, Lucianus; Xenophõ, Plato; Homerus, Euripides, Sophocles,*

Aristophanes literarum monumentis mandata reliquerunt; ea, vt suam olim Penelope telã, retexite: omnem elocutionis copiam, varietatem, nitorem; omnia modificatorum vocabulorum insignia, omnes figurarum cum festiuitates in verbis, tum in sententijs aculeos, atq; neruos; totius orationis cursum, & constructionem, & volubilitatem, & contextum, & conformationem, & quæ sunt ornata, elaborata, perpolitaq; omnia, cum arte accuratissimè tradita comparate: præcepta exemplis illustrate: exempla præceptis accommodate: videte, quo modo ex illorum inductione, & quasi coagmentatione quadam, expressa ista initio, & quodammodò fuerint propagata. Quamprimùm in tropum aliquem in Ciceronis, aut Demosthenis Philippicis, in Terentij, aut Aristophanis Comœdijs incideritis, volo ego vos illico artis vocabulum recitare; atque ita sine vlla hæsitatione dicere: hæc insignis est Metonymia: illa lepida Ironia: illustris ista Metaphora: elegans hæc, & oratoria quædam Synecdoche: nec genus solùm

lùm isto modo, sed etiam speciem certam, atque definitam nominare: vt, Metonymia est causæ pro re effecta: Metonymia est efficientis: Metonymia est materiæ: aut contra; Metonymia est effectus pro causa: & ita deinceps in tropis consequentibus. Si non verba singula modificata, sed tota oratio ἐσχηματισμένη, vt Græci vocant, vt nostri, figurata fuerit; idem etiam hic vobis sentio faciendum, quod priùs: vt exornationes dictionis facillimè indicare; sententiarũ ardentiora lumina cõfestim exponere valeatis. Nolim enim vos aut ex delicijs, & pigmentis oratorijs quicquam ignorare; aut neruos, & lacertos, & quasi artus, atq; toros forenses, & quæ iactantur, orationis fulmina, non videre. Distinguetis oratorium numerum à poëtico: oratorij numeri concinnitatem, & verborũ optimè sonantium, & redigendæ in quadrum orationis, & suauissimorũ pedum, in primisq; Dichorei illius Ciceroniani, & Aristotelici Pæonis vim omnem, atq; rationem, & illam oratorũ delicatissimam εὐφωνίαν obseruabitis. Quæ sint

repetitione similis, aut leuiter dissimilis soni, accersitæ venustates, quis inde quæsitus dictionis nitor, & lepos, & quasi color, atque fucus, animaduertetis. Quæ sententiæ λογισμῷ. *quæ* διαλογισμῷ *constent, & quo modo* σχήματα τῆς διανόιας, *quæ vocant Græci, ad animorum motus agitandos, atq; miscendos valeant; quàm incredibilem adferant dignitatẽ, maiestatemq́; orationi; quo pacto illam illuminent, & quodãmodò accendãt, oratoremq́; admirabilem, atq; inuictum efficiãt; Iudices attonitos reddant; reliquos, qui audiũt, obstupefaciant; neminem non inflamment, indicabitis. Nullam eloquendi virtutem, nullam elegantiam, nullam deniq; machinam sine piaculo præteribitis. Ita tamen, vt ne in Hermogenis illius, at Mæotidem paludem nati, infinitam, & ambitiosam nimis* ματαιοτεχνίαν *incumbatis; de quo literis proditum est, adeo eum fuisse in sua arte oculatum, atque curiosum, vt in vna, eademq́; periodo sexcentas se figuras, atque subtilitates Rhetoricas deprehendere posse gloriaretur. Ex qua ferè* ματαιοπονίᾳ, *cùm*

alij

alij iampridem non pauci laborarunt, homines alioqui neutiquam deſpiciendi; tum hodie nimis profectò vbiq; multi, & multò ſanè plures, quàm vnquã antea: in primiſq; ij, quos Harueius veſter & Philogræcos ſolet, & Pſeudoargentinenſes nominare: ego hoc tẽpore Pſeudohermogenes nõ inſcitè vſurparim; aliàs fortaſſe, vt videbitur, vel ſophiſtas, vel Pſeudorhetores, vel etiã Camæleontes quoſdam Rhetoricos appellaturus; non tam cibo illos quidem paſtos, quàm vento, vt ita dicã, atq; aëre Rhetorico ſaturatos. Verùm iſtiuſmodi argutiæ, ſenſim obſcuratæ, ſua ipſarum inanitate euaneſcent: nec alius illis αὐτοπαγνωσίας opus eſt, præter ipſas. Vos in auctoribus excutiẽdis ita verſari debetis, vt vtilitatẽ & veſtrã, & publicã reſpexiſſe; futilitatẽ omnẽ, & ineptias deſpexiſſe videamini. Et quia Ciceronis, aut Demoſthenis vocẽ audire, intueri vultum nõ poteſtis, nec habetis viuos illos pronunciandi magiſtros, quorũ excellentẽ actionẽ cõtẽplãdo animaduertatis, animaduerſam imitando effingatis: dãda opera eſt, vt quæ

in

in eorum libris mortua ſunt pronunciationis exempla, ea noſmetipſi quãta poßimus & ſuauitate vocis, & præſtantia geſtus exprimamus; ita efferentes ſingula, & ſic actionem componentes, vt non tam alienam repetere, quàm orationem ipſi facere exiſtimemur. Quo modo Æſchinem ferunt, grandem, atq; amplum oratorem, cùm propter ignominiam iudicij ceßiſſet Athenis, & ſe Rhodum contuliſſet; in Rhodorum cœtu, maxima, & ſuauiſßima voce, admirantibus omnibus, legiſſe orationem illam egregiam, quæ à Demoſthene pro Cteſiphonte ederetur. Quid multa? Inſtrumentum habetis, Cantabrigienſes, quod eſt inſtar celeberrimæ illius Critolai libræ, ad omnes omnium magiſtrorum præceptiunculas, inſtituta, regulas appendendas: & quo vno, tanquam Lydio lapide, ſiue potiùs vero, ac naturali igne poßitis Auri, vt ſic dicam Rhetorici puritatem, dignitatemq; æſtimare. Sic namq; exiſtimare debetis, ex notatione quadam, & obſeruatione Naturæ, ſingularum rerum præcepta efflorueiſſe:

nec

nec quicquam ex vſu veſtro aliquãdo fore, quod non fuerit iam ante in vſu apud ſummos Oratores. ἃ γὰρ ἐμπειρίᾳ τέχνην ἐποίησεν, ἃ δὲ ἀπειρίᾳ τύχῃ, *vt peracutè Polus apud Platonem. Ac perſæpè equidem cum P. Ramo, meo amiciſſimo cliẽte, optaui,* vt aureis, atque grãdibus litteris, pro foribus ſcholarum, & gymnaſiorũ omniũ, vel potiùs firma, & ſtabili intelligentia, in doctorum ipſorum pectoribus, duo illa inclyta, & pereximia vocabula imprimerentur, ἐμπειρίαν, ἰσορίαν: *vt quoties ea viderent, legerent, meminiſſent, toties verorũ, vtiliumq; præceptorum originem, atq; fontem viderent, legerent, meminiſſent; vſum etiam illorum certum, atq; illuſtrem, & quodammodò vitalem cõprehenderent. Id quod Analyſis iſta, rectè, ac legitimè adhibita, & poteſt facilè, & ſolet cumulatè præſtare. Nam tum demum artificij vim omnẽ, & poteſtatem, &, vt græcè loquuntur,* ἐνέργειαν *optimè elicietis, cùm vſum eius, atq; fructum, in probatiſſimis omnium ætatum oratoribus, laudatiſſimiſq; ſcriptoribus obſeruatũ,*

ad eum, quem exposui, modum excutietis. Oraculũ hoc putate. Quicquid Vsus, eloquendi magister, atq; artifex repudiauerit, improbandũ id omne, vobis esse, ac respuendũ. Sed ecce vobis in altera manu Genesin: perpulchrũ illud etiam, perq; necessarium instrumentũ: & sine quo vetera tantùm retexere, nihil noui cõtexere quisquã potest. Vt enim Analyseos beneficio, quasi dissuetis ea, quæ artificiosè consuta videbutur: sic aliquantò iã audaciores, & confirmatiores facti, nouumq; opus fabricari cupietes, Genesin istam egregiam, latissimè per omnes terrarum oras manantem, transuolantemq; Oceanum, & vbiq; gratiosam, cõtinuò adhibebitis. Aspicite Araneã. Ea telam summo vtiq; artificio cõficit, atq; habitat in palatijs regum maximorũ. Vos verò Cãtabrigienses, si Geneseos huius auxilio, atq; opera, non minùs, quàm illa suam, & accuratè, & assiduè Rhetoricam, oratoriamq; telam texueritis; si non in regum potentissimorum palatijs (quãquam id quidem etiã fortasse) at in Heræ meæ augustissimæ Regia, longè omnium

Regia-

Regiarũ magnificentiſsima, alij primas, alij ſecundas, alij tertias obtinebitis: omnes regijs inſignibus affluetis. Siccine verò? dicet aliquis: quã tu quæſo telã, Heros diuine, quam Geneſin memoras, tantorũ bonorum effectricem? Arrigite aures. Dicam. Telam appello, quæ iſtius Geneſeos immortali fuerit beneficio ad meam præſcriptionẽ texta & cõcinnata. Geneſis autem iſta, quam videtis, & cui telam illam acceptam referre debetis; vel in ſcribendo cernitur; eſtq; ſtylus ille, quem optimum, & præſtantiſsimum dicendi effectorem Craſſus; Cicero aliàs opificẽ, artificẽ aliàs appellat, (notatis verba?): vel in dicendo, declamãdo, perorãdo: idq; vel ſubitò, atq; ex tẽpore; quod interdũ quidẽ neceſſariò; vel ſumpto ad cogitandũ, cõmentandũq; ſpacio; quod eſt ſæpiùs, libentiuſq; faciendũ. Caput autem eſt, vt egregiè ille apud Ciceronem, & inſtrumenti iſtius pars optima, atq; præcipua, quàm plurimùm, et quàm accuratiſsimè ſcribere. Ita nimirũ, vt Imitatio quædã adſit eximia; & quæ in M. Tullio, quæ in Demoſthene, quæ

in priſcis illis heroibus ſplẽdidiſſima, & admirabilia maximè cognoueritis, ea in veſtris ipſi lucubrationibus, atque ſcriptis quàm ſtudioſiſſimè, diligentiſſimeq; expreſſa in medium proferatis. Modificatis illorum, & inflexis verbis; probatiſſimis Metonymijs; ſuauiſſimis Ironijs, atq; ſalibus; clariſſimis Metaphoris, & interdum illis ſuperlatis, atq; hyperbolicis; lectiſſimis mẽbri, & integri; generis, & ſpeciei modis; ſingulorum vocabulorũ ornatiſſimis immutationibus vtamini. Non minùs comptas, exquiſitaſq; dictionis venuſtates, nõ aſperiores, & diſſolutiores periodos, non ineptiores eorundem verborum, ſonorumúe repetitiones adhibeatis, quàm illi; nonnunquam etiam vincatis. Apta, & vehemẽti Epizeuxi; non coacta Anadiploſi; gradatione limata; illuſtri Anaphora; concinna parium relatione, & epiſtrophe, quæ dicitur, eleganti; complexione inaffectata; nitida epanalepſi; epanodo expolita & terſa; agnominatione bella & venuſta; ſuaui polyptoto, &, ſiqua ſunt adhuc alia dictionis lumina, ijs, tanquam ſtellulis

ſtellulis quibuſdam ſplendentibus orationem diſtinguatis. Sententiarum etiam cõformationes nec pauciores, quàm illi veteres, nec languidiores habeatis. Non eis Exclamationũ ardore; nõ Epiphonematũ grauitate; nõ oratoriæ Licẽtiæ audacia, nõ Correctionũ acumine; nõ Reticẽtiæ ſubtilitate, atq; fuco; nõ Auerſionis ad alienam perſonã dignitate, & ſplendore; non Proſopopœiæ Maieſtate, atq; numine; non Addubitationum ambiguitate; nõ Communicationum familiaritate, ac nitore; non Occupationũ varietate; non facilitate Permißionũ; non Conceßionis fiducia; non vllo ſententiæ illuminandæ, variandæq; modo concedatis. Sic tamen iſta velim omnia tẽperetis, itaq; orationis filum, & illam, de qua dixi, telã texatis, vt quæcunq; intertexueritis dicẽdi ornamenta, atq; emblemata, ea in ſuum, & veluti natiuum locum peropportunè migraſſe, non in alienum aliquem vel irrepſiſſe clanculùm, vel temerè irruiſſe videãtur. Sunt vobis in Senatu, & in ſuffragijs ferendis ſolemnia, & concepta verba: Placet: nõ

placet. *A me verò si eodẽ iã modo Procuratores vestri quærerẽt, ecquidnã hic mihi tandem placeret, ecquid nõ placeret, respõderem paucis, atq; ita rem omnẽ vno propè verbo expedirem.* Placet *quidẽ pulchra, & formosa, & cãdida, & venusta, & benè cõpta; sed tamen modesta, verecũda, casta, incorrupta, vt virgo, sic etiã oratio.* Nõ placet *adulterina, nõ meretricijs coloribus oblita, nõ fucatis delibuta medicamẽtis, nõ vnguẽtis madens, nõ alienis inusta cincinnis, nõ nimis, aut picta, aut phalerata. Malo vestras ornari optimis, quàm onerari plurimis figuris scriptiones. Quãquã quid loquor descriptionibus? Eadẽ hac regula declamationes, themata, orationes, cõciones, omnes dicẽdi exercitationes, siue subitas & fortuitas, siue præmeditatas metiemini. Singularẽ Elocutioni operã nauabitis: sed ita, vt ne quid nimis. Siquid enim cõmunibus omniũ fastidijs adhæresc it, id quidem certè Affectatio est: cuius vel nomen ipsum in Eloquẽtiæ regno maximè esse solet odiosum. Iã verò vt maiori gratia sese efferãt, quæ sunt tã eloquẽti sermone colorata, Polymneiã ego Mu-*

ſam cenſeo, Heræ meæ pediſſequã obſeruãtiſſimã (ea eſt pronũciãdi magiſtra, & ſanè loquitur mirabili cũ ſuauitate) tãtiſper omnes cõſulatis, dũ pro rerũ varietate modulari vocem, pro arbitrio vultũ cõponere, actionem, vt libet, temperare, atq; fingere valeatis. Erant mihi olim apud maiores veſtros Phonaſci: erãt ſcenici hiſtriones: erãt palæſtrici, et Laniſtæ: erãt id genus pugiles, atq; athletæ innumerabiles: tantùm actione valuit Theodorus, mirus in hoc genere artifex, vt eſt credo apud Ariſtotelem veſtrũ in Rhetoricis Theodecteis, vt quãcunq; perſonam ſuſtineret, eam & perfacilè, & peregregiè repræſentaret; & planè ita, vt cũ Achillem ageret, Achilles; cũ Vliſſem, Vliſſes; cũ alium, alius videretur. Quid cõmemorem Satyrum hiſtrionem, & Canem illũ neſcio quem, Demoſthenis magiſtrũ? Quid duos Ciceronis doctores, Roſcium, & Æſopum; alterum Comœdum; Tragœdum alterum; vtrunq; in ſua arte præſtantiſſimum? Quid loquar de C. Graccho, qui fertur habuiſſe ſeruum, peritum, & literatum homi-

hominem, qui ſtaret occultè poſt ipſum, cùm cõcionaretur, & quadam eburneola fiſtula inflaret celeriter eum ſonum, quo illũ aut remiſſum excitaret, aut à cõtẽtione reuocaret? Quid alia multa complectar, quæ olim quidem in vſu fuiſſe memorantur, nunc ridicula in primis viderẽtur, & perabſurda? Non, quæ propter vetuſtatem obſoleuerunt, refricabo: non reuocabo ab inferis mortuorum manes: non Satyros, atq; Roſcios excitabo, iampridẽ explosos ex Heræ meæ glorioſo, atq; nobili contubernio. Aſpicietis continuò Polymneiam, virginem virginũ belliſſimã, atque Heræ meæ famulam, longè omnium amabiliſſimã. Quam vbi primùm videritis, exſpectabo protinus, vna vt omnes voce exclametis illico, ſicut Heros ille apud heroicũ poëtam, Venerem affatus:

O quàm te memorẽ virgo? namque haud tibi vultus
Mortalis: nec vox hominem ſonat: O dea certè,
An Phœbi ſoror, an Nympharum ſanguinis vna,
Sis fœlix, noſtrumque leues quæcunque laborem.

Ac mox quidem veſtras miſerata preces, (vt eſt leni admodùm, atque miti ingenio) vobis ea

ſcholam

ſcholam aperiet, & in ſuum ludum, tanquam in gremium aſcitos, pronunciandi non diſcipulos reddet bonos, ſed optimos efficiet præceptores. Suam interim quiſq; Polymnciam pro virili excitet: quæ pronunciationis præcepta cõmodiſſima didiciſtis, ea ſeruate: in agendo, quod quemq; maximè decet, audienteſq; iuuat, ſequimini: grandem illum, & ſplendidum, & virilem; & tamen clarum, atque ſuauem Æſchinis ſonitum, qui poteſtis, imitamini: quem ferè ſonitum Præſtonus veſter iãpridem mihi videtur conſecutus. Proponitote vobis Luſciniam, cuius vocem ſæpè auditis dulcem, canoram, variam, concinnè modulatam.

Tu Philomela potes vocũ diſcrimina mille:
Mille potes varios ipſa referre modos.

Eam magiſtram, & doctricem veſtram facite: ab ea diſcite vocis claritatem, intenſionem, remiſſionem, flexionem, inclinationem, varietatem, dulcedinem: vt ampla, & ardentia grauiter; humilia leniter, & ſummiſſè; læta placidè; lugubria miſerabiliter; mediocria tẽperatè;

ommia decorè, & cum quadam amabili gratia proferatis. Auditis sæpissimè tibias, modulatè canentes, atq; suauiter: & fidiculis numerosè sonantibus mirabilem in modum delectamini. Eas velim, si placet, imitemini: haud cõtemnendas meo iudicio præceptrices. Nam voces vestræ omnes, sicuti chordæ in fidibus, ita sonare debent, vt à motu animi quoq; sunt pulsæ; &, vt nerui propè ipsi, intentæ, ac remissæ, ad quemq; non digitorum, sed cogitationum, sensorumq; tactum respondere. Nec vox solùm isto modo varianda, & inflectenda: sed totum corpus; caput, frons, oculi, brachia, manus, digiti, pectus, pedes, omnia, & singula corporis membra inseruire debent Actioni: nihil vt ineptum, nihil putidum, nihil agreste, nihil insulsum sit: cuncta ad eruditum Demosthenis speculum composita, & pæne conformata videantur. Soleo ego tacitè apud me ridere, cum ex Clientibus meis audio, tam solutum, & mollem in gestu fuisse Titium, vt saltatio inde quædam nasceretur, cui Titius

tius nomen esset. O pronunciandi artificem delicatulum. At quantò illa magis, de Curione, non dico ridicula, sed absurda? Quis loqueretur è lintre? &, Nunquam, Octaui, collegæ tuo gratiam referes, qui nisi se suo more iactasset, hodie te isthic muscæ comedissent. O putidiusculum Oratorem. Nam quid dicam de Hortensio? qui, cum esset nobilis, atque summus orator, tamen est propter nimiam in voce, motuq; artem, ac venustatem, gesticularia Dionisia, notissimæ saltatriculæ nomine, appellatus. O hominem nimis effœminatum, & curiosum. Prætereo Manlium Suram, quem in agendo suo more discursantem, salientem, iactantem manus, togam modò dejicientẽ, modò reponẽtem, & immodica quadã exsultantem totius agitatione corporis, Domitius Afer non Agere *dixit, sed* Satagere. *Occurrunt mihi aliorum in alios propter aliquam deformitatem agendi contorta probra: nec ferè quisquam est, qui non immoderatam in pronũciando affectationem iusto conuitio lacerauerit.*

Nihil est oculis, atque auribus eruditis odiosius. Sed quorsum hæc tam multa? Nempe, vt ne vos Mei Cantabrigienses, in huiusmodi aliquando vel ineptias, vel leuitates incurratis: in quas ferunt Oxonienses quosdam vestrates (si tamen verum est, quod vulgò iactatur) homines alioqui præclarè institutos, prope nodùm incidisse: sed ita vocem, vultum, gestum, actionem omnem in dicendo, declamando, perorando, disputando, concionando, loquendo denique, ac colloquendo componatis, vt nihil claris oratoribus indignum existimetur. Qua in laude est operæprecium dignitatem trium municipũ vestrorum, Clerci, Leuini, Præstoni recordari, facilè in hoc genere principum, & optimorum agendi præceptorum. Mihi credite, nunquam huiusce vos vel Imitationis, vel cogitationis pœnitebit. Quòd autem ad vtramq; Genesin, & illam eloquendi, & hanc pronunciandi spectat, nulla vnquam nobilior exercitatio, nullum excellentius progymnasma pueris inuentum est, quàm id, quod est à Ioanne Sturmio traditum,

in

in libro, vt appellat, Academico de Exercitationibus Rhetoricis, à ſuis Argentinenſibus vſurpatis. Recitat, *inquit*, vnus quotidie Orationẽ Ciceronis: vt preſentes quaſi Ciceronem ipſum loquentem, & rediuiuum audiant: & audiant, quod ipſos in Ciceronis veſtigijs retineat. Concedimus interpellationem: & aduerſariũ interloqui permittimus: atque ita reſpondere illum Ciceroni mortuo ſinimus, quaſi viueret: & ita puer ſeſe exemplo applicat, quoad poteſt, vt oratio interpellãtis, cum Ciceronis oratione contendere videatur. Orationis etiã contrariæ conficiuntur: vt proximis hijſce diebus Rehagius Antimilonianam à ſe cõfectã aget, & Ciceroni audebit aduerſari. Deinde iudicium conſtituimus: quæſitore vno: Iudicibus pluribus, quos Præpoſitus Iudicij ſibi aduocauit: aut quos Senatus, Prætorúe dedit. Magiſtratum etiam addidimus, & poculum circumſtantem: & vt in Tragœdijs Poetæ Heroes imitãtur: & in

Comœdijs rusticos homines: sic nos vera iudicia in veris causis instituimus; & quasi gladiatorum, sic oratorum paria introducimus. Ac non parua quidem voluptate spectantur Actores, audiuntur: dum Aemulatio inter ipsos excitatur: si alter alterum conetur superare, memoria, venustate, stilo; qui expolitur, dum interpellationes domi à se conscriptas adferunt: dum etiam aduersarias domi à se factas in hac palæstra agunt: si non reuera, at imitatione veri: & studio veræ laudis, atque vtilitatis.

O præclarum, & magnificũ Exercitationis genus: omnibus anteferendum Comœdiarum, Tragœdiarumq; actionibus, si ita instituatur, ita celebretur, vt ego suspicor. O Sturmij canos, vel hoc vnico inuento à generosis quibusque adolescentibus omni veneratione complectendos. Exstant Senecæ, ac Quintiliani, haudquaquam illæ quidem contemnendæ Declamationes. Eas percurrite: in vestris

ipsi

ipſi declamationibus, quod facilè poteſtis, ſuperate. Legite nobiliſsimas aduerſarias duorum poſt editos in lucem homines præclariſsimorum, Oratorum, Demoſthenis, atque Æſchinis, Latinam olim togam à Cicerone veſtro mutuantium, nunc ſuo Attico pallio indutorum: exempla eſſe luculenta poterunt veſtrarum in ſimili genere contentionum. Eſt Luciani pro Tyrannicida Declamatio; & veriſimilium argumentorum momentis peracuta, & verbis, totaq; compoſitione perdiſerta. Eam duo pulcherrima, & facetiſsima ingenia, Eraſmus, atque Morus, contrarijs declamationibus conuulſam, oppugnare tentarunt. Sunt alia in eodem fermè genere non pauca, Vallæ in primis, atque Rami, vt omittam alios, cum Imitatione diligenti, tum etiam quadã literata, & generoſa æmulatione ſanè digniſsima. Ex quibus etiam nominatim epiſtolam vobis peringenioſam, elegantẽq; commendo Franciſci Petrarchæ, hominis diuino cerebro, & ſua quadam in ſcribendo ſingulari

quaſi

quasi vena pollentis; ad Ciceronem illam quidē, sed contra Ciceronē ante annos CCXXX. scriptam, nondum tamen, vt opinor, missam, scriptam autem, cū in eius Epistolas, diu, multumq; perquisitas, atque tandem inuentas, incidisset. Nihil istiusmodi aduersarijs vel ad conciliandam elocutionis copiam vberius: vel, si enuncientur, ad agendi dignitatem illustrandam, magnificentius potest excogitari: si velitis ipsi vel Ciceronis, vel alterius egregij oratoris manes, similibus antilogijs lacessitos, ab inferis excitare. At præcepta hic forsitan aliqua requiritis: quibus instituti, maiori cum laude possitis in hoc genere versari. Itane? Quid si Horatianum illud vobis in memoriam reuocem,

Omne tulit pūctum, qui miscuit vtile dulci? Quid si Luciani, suauissimi Rhetoris, τὸ χρήσιμον καὶ τὸ τερπνόν? Quid si Socratis nostri inductiones, interrogationes, exempla ironias? Quid si Homeri παιγνιάς? Quid si aliorū Rhetorum, Poëtarumq; alia, mihi valde in eorum commentationibus approbata, & partim ad meam,

meam, partim ad meorum affinium laudem, atque decus celebrata? Annon abundare vos præceptis, institutisq; idoneis putaretis; &, quemadmodum Alcumistæ in arte sua loquuntur, habere vos magisterium *credderetis? Certè qui ea in suis dictionibus, atq; scriptis opportunè adhibet, quæ in alienis iure admiratur, ei præceptorum satis est: nec erudiri hunc aliorum institutionibus velim, sed suis alios exemplis informare. Verùm quid ego vobiscum tam diu de eloquendi, pronunciandiq; exercitatione, ac facultate loquor, quã affatim omnibus suppeditabunt mea ista aureola instrumenta?*

Adde, quòd est illis operũ prudẽtia maior:
Solus & Artifices qui facit, Vsus adest.

Nam in immensum serperet oratio, & sol me priùs, quàm illa deficeret, si vel millesimam partem vellem earum sententiarũ, apophthegmatum, prouerbiorum, similitudinum, fabellarum, versiculorum, emblematum in mediũ proferre, quibus me doctissimi, prudentissimiq; homines, meaq; optima, & charissima instrumẽta

copioſiſſimè decorata exornarunt. Citiùs credo ſtellas, & ſi quid eſt illis ipſius innumerabilius, numerarem. Et tamen, ſi verè Græci de ſuo, ac potiùs de meo Hercule, certatim ab omnibus dilaudato: Ecquis Herculem vnquam laudauit? quātò ego de me, omnes de Exercitatione rectiùs? Ecquis vnquā Exercitationē laudauit, Herculis ipſius Herculem, eloquentiæ ſatellitē inuictiſſimū? Nam quod egregiè Periander ille Corinthius, Cypſeli filius, is, qui numeratur inter Græcorū ſapientes, vir magnus, ac præpotēs tyrannus dicere ſolebat: Exercitatio poteſt omnia, rationē addens valde bonā, Nam & Iſthmum quoque potuit perfodere: tametſi, nō dico multa paucis, ſed verbo omnia ſit cōplexus, nec plura potuiſſe pluribus dicere videatur: (omnia enim Exercitationi tribuens, nihil excipit, quod addi ad cumulum poßit) tātùm tamen abeſt, vt laudem Exercitationis aliquā præ ſe ferat, vt, quoties eorū amplitudinē, atq; magnificentiā cōtemplor, qui mihi olim vel à pedibus, & ab infimis quibuſq; partibus exſtitiſſent,

tiſſent, ſoleã iſto modo, propemodũ ἐκπλητικῶς, exclamare. O Periander: Sapientẽ appello: tu dicere ſolebas; *Sed ecce vobis, nec opinãtibus, Eam, quam tantoperè deſideratis, cuius vidẽdæ gratia tam auidè conuolaſtis, in quam oculos iamdiu conſtantiſſimos ſpe, atq; mente defixiſtis, incredibili Maieſtate, regio habitu, aſpectu pænè Angelico, Illuſtriſſimam meam Heram, auguſtiſſimam Heroinam*, ELOQVENTIAM: *diuinũ animal, & cœleſti rore, atq; ambroſia, in fortunatis mentium beatarũ inſulis, nõ illis quidẽ Homeri cõmentitijs, ſed noſtris multò fœlicioribus, optatioribuſq; enutritũ. Videte per Deũ immortalẽ, quàm ſit omnibus omniũ generũ inſignibus, ornamentiſq; ſpecioſa: quàm ſint cũcta ad incredibilẽ venuſtatẽ, ſummã admirationem, ſingularẽ magnificentiã, ſplendorẽ, venerationem cõparata. Mitto aureã comã, & calamiſtratos capillos: mitto ſerenã, & peramabilẽ fr̃õtẽ: mitto nitẽtes oculos, & purpureas genas: mitto illas partim roſeas, partim niueas buccas: mitto labra mellita:*

122 *oris tantùm admirãdam, singularemq; pulchritudinem respicite: & statim vnusquisq; exclamabit, vt amator ille apud Comicũ:* O faciem pulchram: deleo omnes dehinc ex animo mulieres: tædet quotidianarum harum formarum. *Quanquam si pectoris eximiè decoram venustatem, & illas, vt ita dicam, lacteolas papillas, & candidos, atq; teretes digitos, & elegantes pedes, & reliqua omnia tam cõcinni corporis membra intueamini, singula quàm simillima singulorum, omnia omnium, id est pulcherrima, bellißima, delicatißima sentietis. Nam quid loquar de magnificis vestibus, de preciosis monilibus, annulis, torquibus, de aureis, atq; argenteis filis, aciculis, fibulis, fimbrijs, de fulgentibus margaritis, de illustribus gẽmis, de reliquo corporis ornatu, atq; cultu vniuerso? Contuemini potiùs à dextra,* cornu illud Copiæ locupletißimum, *omni & sonorum genere distinctum, & varietate colorum frequẽtatum. Videte ex altera parte inseruientes, atq; ancillantes suæ Dominæ, obsequentißimas famulas:*

mulas: illinc quidem Gloriam, Laudem, Honorem, Famam, Magnificentiam, Decus, Splendorem: hinc Pecuniam, Aurum, Argentum, Opes, Facultates, diuitem, & copiosam Supellectilem, illius sumptuosis ædificijs, augustisq; palatijs congruentem: illinc Studium, obseruãtiam, officium, Affabilitatem, Comitatem, Gratiam: hinc cunctarum optatissimarum rerum abundãtiam. Circunspicite consiliarios eius togatos: armatos satellites, cliẽtes paludatos, cincinnatos Aulicos, administros, famulos, seruos, seruorum seruos holosericos. Inciperem arenas, atq; atomos numerare, si eorum vellem singulorum nomina percensere. Sunt Hebræi: sunt Græci: sunt Latini: sunt Itali: sunt Hispani: sunt Galli: sunt Angli: sunt Germani: sunt omnium regnorum, gentium, nationum clarissimi Oratores. Et verò ex Hebræis, dignitatem sunt maximam, atq; amplissimam cõsecuti, quos videtis Hebraica chlamyde amictos: quiq; primi literarum monumentis res & suas, & aliorum gestas, antiquissimorũ hominũ, atq;

Dei ipsius Optimi Maximi admiranda opera prodiderunt. Sed quid rem infinitã aggredior? Præsertim cùm Hera iam ipsa prope adsit: & reliquus mihi Orationis epilogus sit amputatus. Sed tamen videte, vt omnes, atq; singuli illius famuli rerum omnium admirabili copia circunfluant, & vbertate. Quæ si vos delectant, si iuuant, si ad sese allectant, Cantabrigienses, me sequimini. Faciam, vt in Heræ meæ magnificentißima Aula atq; regia, primas, secundas, tertias, quartas assequamini. Nunc illius mihi nutus silentium imponit.

DIXI.

HViusmodi apud vos Orationem si suis, id est multo elegantioribus cùm verbis, tum sententijs, is, quem introduxi loquentem, cuiq; & viri, & oratoris personam attribui, Eloquentiæ satelles Exercitatio *habuisset, Mei optatißimi Auditores: nonne ad eum omnes confestim accurreretis? nonne eius subsidium, opem,*

opem, tutelam, propugnationem, patrocinium quàm ſtudioſiſſimè etiam, atque etiam imploraretis? nonne multò eum cupidiſſimè, auidiſſimeq; ſequeremini? At per Deum Opt. Max. quem nunquam ego temerè nominandũ cenſeo, hæc ita vobis cũ omnino omnia, tum ſigillatim ſingula pollicetur Exercitatio, vt lõgè & plura poſſit, & maiora quædam, atq; illuſtriora ſoleat euentu ipſo præſtare. Dici enim profecto non poteſt, quantum illa momentum afferat ad ſummam eloquentiæ laudem adipiſcendam. Fuit olim apud Græcos, & hodiè apud omnes celebre nomen eſt eorum, quos tam ſæpè cõmemoro, & quorum nominibus ipſis recreor, eloquentiæ ſi non parentum, certè principum Homeri, Euripidis, Sophoclis, Ariſtophanis; Platonis, Xenophõtis; Demoſthenis, Iſocratis, Herodoti, Luciani, innumerabilium aliorum, in omni dicendi ratione, oratoriaq; virtute præcellentium. Floruerunt inter ſuos, inter noſtros regnant, Latinitatis auctores longè poſt vrbem cõditã politiſſimi, atq; viri immortalitate digni

(ſic

(sic enim semper habiti sunt, & ita, credo, apud omnem posteritatem habebuntur) Plautus, Terentius, Virgilius, Horatius, Cicero, Cæsar, Varro, Sallustius, Liuius; omnes ad Latinè scribendum facti, vt opinor, atq; nati: tam id faciunt cum quadam dignitate expeditè. Descendamus ad proxima superiora tẽpora: etiam hæc nostra, si videtur, videamus: argenteaq; aureis (quæ sunt enim interiecta sæcula, omninò fuêre plumbea, atq; ferrea) subiungamus. Sunt in ore vestro assidui, in manibus frequẽtes, honoris à me gratia nominati sæpius, Valla, Pontanus, Bembus, Sadoletus, Longolius, Riccius, Manutius; Nizolius, Sturmius, Osorius, Muretus, Buchananus; nonnulli alij (latera me enim deficiunt) in vberrimo Latinorum scriptorum fætu, (solam excipio M. Tullij illam ætatem auream) cùm meo iuditio, (quod tamen fortasse nullum est) tum omnium, quos vnquam audire potui, facilè primas ferentes: nec de eorum iustissimis laudibus vlla vnquam non ingratissima ætas conticesceret. Non loquor

quor de Italiæ miraculis, Danthe, Petrarcha, Boccatio, Sanazario Ariosto. Aliarum gẽtium præstantissimos, celeberrimosq; scriptores tacitus prætermitto. De Chaucero, Moro, Eliota, Aschamo, Iuello, nostris gemmis nihil in præsenti dico. Quæram, vnde isti, longè omnium, qui sunt, qui fuerunt, (nam de futuro nihil audeo, in tanto præsertim tam admirabilium ingeniorum flore, affirmare) in suis quiq; linguis sint: vlla dubitatione eloquentissimi, tam lautam sint, & tam venustam dicendi copiam, vbertatem, leporem, elegantiam consecuti. Respondeat æquus Iudex: annon Genesi cuncta accepta referet, & assiduas eorum, elaboratasq; scriptiones, quibus tam illustra nomen adepti sunt, insigni commendatione prædicabit? annon Stylo gratias habendas arbitrabitur, dicendi magistro longè optimo, atque doctissimo? Quid Analysis? Euocemus eundem Iudicem: annon respondebit homo prudens, exquisitissimos omnium in hoc genere Artifices, cum nonnullos veteres, tum

verò recentiores etiam aliquot, homines nostra memoria spectatissimos, & cum maiorum immortali laude coniungendos; in primisq; P. Ramum, A. Talæum, A. Foquelinum, I. Thomam Freigium, F. Schorum, G. Rodingum, complures alios, hinc esse propemodùm id, quod sunt? annon superiorum scriptorum explicatio, nonnullos illis ipsis pænè in scribendo superiores effecit; ad eorumq; familiam aggregauit, qui putantur ex ipsius Eloquentiæ stirpe generati? annon suis multi commentarijs, prælectionibus, scholijs, veluti quibusdam gradibus, in præcelsam Rhetoricæ arcem, & quasi cœlum, vt sic dicam, ascenderunt; indeq; diuinissimis Oratoribus sunt, tanquam Angelis ascripti immortalibus? Et tamen, liberè vt dicam, (erumpat enim vera vox) neminem profectò esse, neque istorum sentio, neque aliorum in eodem genere præstantium, qui tantam inde, & tam excellẽtem vel ingenij, vel artis, vel industriæ gloriam, atque decus reportarit, vt non palmam adhuc Deum præpotentem suspicer

aut

aut alicui ex vobis, aut neſcio quibus alijs, è cœlo delapſuris, reſeruaſſe. Permultum poteſt Analyſis: permultum Geneſis: vtraq; ſuo loco adhibita, & vſurpata frequenter; vbi nec eruditionis inſtrumentum deeſt, & elucet illud ſplẽdidum ingenij lumen, quo à Natura mihi multi videntur circumfuſi; tandem mediusfidiùs diuinum neſcio quid edet, quod inſtar omnium portentorum, miraculorumq; habere videatur. Sed nolo ego aures veſtras, ſubauſcultando iam pænè defatigatas, defeſſas quidem certè, longis, vt ait ille, logis obtundere. Eſt vobis acre, atq; promptum ingenium: non deſunt artis præcepta, enucleatè expoſita: habetis Audomari τεχνολογίαν, artificioſè concinnatam: ſunt aliorum Rhetorum præclara ſcripta, in quibus operam locetis egregiam: Exercitationis etiam mihi deniq; videmini, (quod caput eſt) ſingulari quodam ardore conflagrare; & quæ iamdudum vobis propoſui, inſtrumentorum inſtrumenta, (ſic namq; meus ille ſolebat appellare Philologus) in ſummis bonis numerare.

Satis est: constantiam exspecto: efflagitabo etiam, si erit necesse. Ac nostra quidem qualiscunq; Analysis in Orationem post reditum ad Quirites; quam nemo adhuc vel Rhetoricis, vel Dialecticis, vel omnino vllis, quod sciam, explicationibus illustrauit; nonnihil vos, vti spero, adiuuabit: præsertim si Genesim ipsi adiungatis: & diu, vt iubet Crassus, multumq; scriptitetis. Verùm Analyseos illius initium in crastinum differemus. Exhausta enim, vt video, clepsydra est.

Prosit.